

Robert Earl Maguire

*Devlopman
Ki Soti Nan Baz
Nan Peyi Dayiti*

**Institute of Haitian Studies
University of Kansas**

Occasional Paper N° 6

Bryant C. Freeman, Ph.D.
General Editor

Robert Earl [Maguire]

(C-grade cloth)

*[Devlopman
Ki Soti Nan Baz
Nan Peyi Dayiti]*

PM
7854
.H348
M327
1995

**Institute of Haitian Studies
University of Kansas
1995**

R00247 57849

University of Kansas Institute of Haitian Studies
Occasional Papers

Bryant C. Freeman, Ph.D. - General Editor

- Nº 1 - **Konstitisyon Repiblik Ayiti, 29 mas 1987.** September 1994. Pp. vi-106. Haitian-language version (official orthography) of the present Constitution, as translated by Paul Déjean with the collaboration of Yves Déjean. Introduction in English.
- Nº 2 - **Toussaint's Constitution (1801), with Introduction.** October 1994. Pp. ix-20. In French. Introduction (in English) places Constitution in its historic context and analyzes salient features.
- Nº 3 - **Bryant C. Freeman, Selected Critical Bibliography of English-Language Books on Haiti.** February 1995 (Updated). Pp. 21. More than 150 entries, with brief description of each; special list of "Top Ten." Introduction and text in English. Updated periodically.
- Nº 4 - **Strategy of Aristide Government for Social and Economic Reconstruction (August 1994).** December 1994. Pp. iv-9. Official document setting forth recovery plan for Haiti. Introduction and text in English.
- Nº 5 - **Robert Earl Maguire, Bottom-Up Development in Haiti.** January 1995. Pp. iv-63. Keynote: develop people rather than things, with case study as carried out in Le Borgne. Introduction and text in English.
- Nº 6 - **Robert Earl Maguire, Devlopman Ki Soti nan Baz nan Peyi Dayiti.** February 1995. Pp. v-71. Haitian-language version of Nº 5, in Pressoir-Faublas orthography. Introduction in English.
- Nº 7 - **Samuel G. Perkins, "On the Margin of Vesuvius": Sketches of St. Domingo, 1785-1793.** March 1995. Pp. vi-75. First-hand account by an American merchant living in Saint-Domingue during onset of the Haitian Revolution. Introduction analyzes strong and weak points of narrative. Index of Proper Names.
- Nº 8 - **Official Spelling System for the Haitian Language.** April 1995. Pp. 27. Text of official Haitian government edict of 28 September 1979, in Haitian. Editor's remarks in English on subsequent contemporary usage and brief pronunciation guide. Eleven pages chosen to illustrate good usage of official system, plus brief examples of the three major preceding orthographies. Introduction traces development of the four major systems.
- Nº 9 - **Organization Charts of the Haitian Judiciary and Military.** May 1995. Pp. 10. Two charts of Haitian judicial system - one in French and English, other in French only. Three charts in French of Armed Forces of Haiti (1993) and one of Port-au-Prince police; officer and enlisted ranks with insignia (in French and English). Introduction in English.
- Nº 10 - **Tèt Kole Ti Peyizan Ayisyen, Dosye Chèf Seksyon: Chèf Seksyon - Yon Sistèm Ki Merite Elimine.** June 1995. Pp. vi-52. Detailed, scathing account of the institution of section chiefs as of March 1991, compiled by a leading Haitian peasant group. Much exact information. Introduction in English, text in Haitian (official orthography).

Available through:

Mount Oread Bookshop
University of Kansas
Lawrence, Kansas 66045
Tel.: (913) 864-4431

DEVLOPMAN KI SOTI NAN BAZ NAN PEYI DAYITI

This is the sixth in a series of documents concerning Haiti to be made more readily available through the University of Kansas Institute of Haitian Studies. As with its English-language version, we feel the present study, although conceived more than fifteen years ago, to be as timely now as when first published, and probably even more so.

A number of years ago, soon after we became familiar with Bob Maguire's seminal **Bottom-Up Development in Haiti**, we found in several bibliographies reference to a Haitian version of the same work. Given the importance of this study, we attempted to secure a copy for the Haitian language program at the University of Kansas. However our bibliographers for Latin America were unable after much effort to locate a copy, and eventually reported the Haitian version as "Unfindable." Some years later, however, while working with the United Nations in Haiti, we had the pleasure of meeting Bob Maguire, who had one of his Haitian associates, Bernard Ethéart, furnish us with a copy of the version reproduced here.

It is worthy of note that this Haitian-language version was published simultaneously with the English-language version - not only for efficiency of communication by using the language understood by *all* Haitians, but also to help advance the legitimization of the "tolerated" culture. To publish such a text only in a language foreign to the vast majority of Haitians could well be seen as one more example of the "top-down" approach, or of foreigners writing for other foreigners, and excluding the Haitian majority. Fortunately since the publication of the present text in 1979, the Haitian language has been officially recognized: Article 5 of the 1987 Constitution proclaims Haitian as the first official language of the Republic of Haiti, and French as the second.

This text was first published in October 1979, only one month after the Haitian government decreed the adoption of an official orthography for the language. Several years, and much discussion, were required before this new spelling system was generally adopted. Consequently it is quite natural that the present text utilizes essentially the Pressoir-Faublas system which had long been in usage. It should present no problem however to readers more familiar with the now almost universally accepted official orthography.

Bryant Freeman

N.B. A reminder of acronyms important in the text:

BCA - Bureau du Crédit Agricole (Bureau of Agricultural Credit)

CARE - Cooperative Assistance for Relief Everywhere

HACHO - Haitian American Community Help Organization

IAF - Inter-American Foundation

IDEA - Institut Diocésain d'Education des Adultes (Diocesan Institute for Adult Education)

IHS - Institut Haïtien de Statistique (Haitian Institute of Statistics)

MODECBO - Mouvement pour le Développement de la Communauté du Borgne
(Movement for the Development of the Community of Le Borgne)

UNDP - United Nations Development Program

(US)AID - (United States) Agency for International Development

D e v l o p m a n

k i   s o t i   n a n   b a z

n a n   p e y i   d a y i t i

F o n d a s y o n   I n t è   A m e r i k è n

O k t ò b   1 9 7 9

"Devlopman ki soti nan baz an Ayiti" , se premye liv nan yon seri "Fondasyon Intè Amerikèn" pral pibliye , sou posibilite devlopman nan Amerik latèn ak nan Karayib la. Tout piblikasyon sa yo pral pèmèt nou konn ki kalite jefò yo realize nan Amerik latèn ak nan Karayib la pou devlopman .

Robert Maguire se youn nan reprezantan Fondasyon an pou Karayib . Avan li te vin travay nan Fondasyon - an, nan mwa me 1979 , Misie Maguire tap ekri yon travay nan la Louisian di sid. Li ta vle rive yon doktè an jeografi nan yon inivèsite nan Kanada (Mc Gill) . Sa lap etidye sitou, se chanjman kiltirèl, sosyal ak ekonomik nan kominote kreyòl nou yo nan Louisian di sid.

Papye sa , se "Fondasyon Intè Amerikèn " ki pibliye li . Fondasyon sa-a ekziste depi 1969 . Li pa depann de gouvènman amerikin. Bi li , se pèmèt tout pèp nan zòn Karayib ak Amerik Latèn konn yon lòt pi plis , pou yo kapab mete tèt yo ansanm , se ankouraje jefò yo fè nan kominote yo pou yo devlope , se ankouraje kreasyon ak devlopman tout institisyon demokratik - institisyon gouvènman , tan kou institisyon prive.

Tout moun gin dwa itilize tou sa ki nan ti liv sa-a san pèmisyon , malgre se fondasyon - an ki bay lajan pou li . Se sèlman , si nou vle itilize foto yo , fò nou mande pèmisyon . Min adrès Fondasyon - an:

Inter-American Foundation
1515 Wilson Boulevard
Rosslyn , Virginia 22209

I n t r o d i k s y o n

Sou rout ki minnin nan vil Bèladè - yon rout ki nan tan lontan te asfalte , lè te gin yon projè nan zòn nan , e ki koulie - a pa asfalte ankò - ginyin yon gro konstriksyon siman ; sete yon lekòl li te ye nan ane 1950 , lè te gin yon projè nan zòn nan. Koulye a li fin kraze nèt . Poutan pa ginyin ase lekòl ni pou ti moun , ni pou gran moun nan zòn nan . Sak pase ?

Se souvan pou ouè bagay kon sa nan peyi sou devlope. Lekòl abandone, rout kraze , gaspiyaj kòb , pa prèske gin planifikasyon .

Min pi souvan , gin yon lòt rezon ki fè bagay kon sa rive : se paske travay sa yo fèt san patisipasyon popilasyon lokal la. Lekòl an Ayiti a rete vid , paske moun nan zòn nan pa soufri pou fè li. Petèt se pat yon priorite pou yo. Petèt yo pat janm konsilte yo avan yo bati li .

Si bagay kon sa rive souvan , se paske patisipasyon moun yo ak nesosite pou yo konsilte yo se de bagay trè inpòtan pou siksè tout jefò pou devlopman. Min ki jan pou kapab ankouraje patisipasyon moun yo ? ki jan pou kapab mete yo pi plis la dan li ?

Pandan 8 an 1/2 , Fondasyon Intè Amerikèn (IAF) ide group nan Amerik Latin ak nan Karayib. la k'ap travay pou chanjman ekonomik ak sosyal. Nan anpil ka - soua paske

group yo pa ekziste nan kominote - a , soua paske group ki ekziste deja yo pa kapab chaje tèt yo ak sa - Fondasyon an fè aksyon li pase pa sètin òganis prive kap okipe devlopman. Li rele yo " intèmediè " , pou yon chanjman sosyal ak ekonomik. Pou pèmèt nou konprann kijan yon intèmediè kap ajì pou fasilite devlopman ki soti nan baz la , IAF bay kòb pou yon seri etid sou òganis prive pou devlopman lokal, li minm te ide fonde .

IAF gin espoua esperyans li ap kapab itil pou lòt òganis angaje nan batay pou devlopman. Nan etid sa-a , òganis ki pou fasilite devlopman - an , ap travay nan yon program pou fòme animatè nan nò dayiti. Li rele IDEA: Institut Diocésain d'Education des Adultes. L'ap travay depi 5 ane nan plizyè kominote nan zòn nan. Etid sa-a sou jefò li ap prezante non sèlman metòd ak realizasyon IDEA yo, min osi sou devlopman nan peyi dayiti ak jefò lòt òganis pou rive provoke yon chanjman.

Pou Fondasyon Intè Amerikèn , devlopman fèt ak moun, pa ak bagay (investisman) . Se pa chanjman fisik ou teknolojik ki pèmèt li mezire rezilta yo , se chanjman nan lespri moun yo . Fondasyon-an liminm panse se chanjman sosyal la ki pral pèmèt moun yo realize ki bezoin yo ginyin ak pral pèmèt moun yo òganize yo pou yo kapab satisfè bezoin sa yo . Se pousa , si nou konsidere bezoin moun yo ginyin nan peyi sou devlope , nou kapab di fondasyon ede groupman ki soti nan baz osoua intèmediè yo ak yon ti bourad tou piti .

Si ginyin jefò pou devlopman , se paske sou devlopman ekziste . Nan ka Ayiti , kote 94 % popilasyon riral la ap viv nan la mizè , (li pa minm ginyin sa yo rele yon minimum ki ta pou pèmèt li viv ,) sou devlopman ekziste.

Si pifò moun nan yon kominote ape viv nan mizè , yo pa ginyin okinn mouayin pou yo kontrole resous yo bezoin pou yo rive viv tan kou moun. Resous sa-a yo : tè , kapital , se nan min yon ti group moun yo ye. Ti group moun sa-a gin anpil pouvwa : yo rele li lelit. Pi fò nan moun yo pa ka rive pròp mèt tèt yo ... sa mete yo nan yon pozisyon feblès pa rapò ak group lelit la e sa kinbe yo nan la mizè. Sitou nan peyi dayiti se peyizan yo k'ap produi pifò nan richès peyi - a , min yominm yo pa gin ase pou yo viv. Peyizan yo se ti moun nan min yon ti group ki gin kontròl tout resous nan plan min li , kontròl tout prodiksyon resous sa yo tou.

Devlopman kapab sòti nan andeyò pou li vini nan kominote-a (bagay sa-a se devlopman ki sòt anro pou li vinn anba) , min devlopman kapab soti tou nan moun kap viv nan kominote-a (bagay sa-a se sa yo rele devlopman ki soti nan baz la) .

Anpil foua yo mande peyizan yo , sa yo ta pi bezoin : yo reponn : infrastrikti , sa vle di - rout, sistèm irigasyon , lekòl , dispansè ak lopital. Yo reponn tou yo ta rinmin ginyin chanjman nan jan yo kiltive latè-a : yo ta rinmin kapab itilize angrè, pestisid, yo ta rinmin gin aksè

nan kredi agrikòl (prete kòb) . Eske bagay sa yo kapab minnin yon chanjman nan sitiyasyon sosyal, ekonomik ak politik peyizan yo ? se bagay sa-a moin toujou ap mande tèt moin . Chanjman nan kondisyon fisik yo pa minnin moun yo nesesèman nan devlopman. Chanjman sa yo kapab chanje tou sa ki alantou moun yo ; min sa pa vle di relasyon sosyal yo , relasyon ekonomik yo (2 faktè trè inpòtan nan sou devlopman) pral chanje pou tèt sa .

Sepandan peyizan ayisyen yo pa di sèlman yo bezoin chanjman fisik (infrastrikti osoua teknik) . Nan yon etid li te minnin nan nò peyi-a IDEA vinn ouè youn nan premye bagay peyizan yo di yo bezoin , se la jistis , se plis doua , se nesesite pou yo kontrole kapital yo ak tè yo . Tout bagay sa-a yo montre kijan peyizan yo vle gin chanjman nan relasyon sosyal yo . Si nou vle rive nan yon vre devlopman, fòk nou konprann dabò ki kalite jefò pou nou fè , pou nou rive satisfè bezoin sa-a yo ki pral minnin yon chanjman nan relasyon sosyal ak ekonomik nan kominote riral yo .

S o u   d e v l o p m a n   a n   A y i t i

Ayiti se youn nan peyi ki pi sou devlope sou la tè .
Gin yon pakèt rapò ki ekri sou peyi-a . Rapò sa-a yo se
AID , Bank Mondial , Nasyon Zini , ak lòt òganis ki ekri
yo .

Sitiyasyon sante nan peyi dayiti , se li ki pi mal
nan tout peyi sou la tè : nan chak 1000 ti moun , gin 150
ki mouri .

gran moun yo an mouyèn pa depa-
se 47 ane (rapò 1977)

ti moun piti an Ayiti yo (sòt nan
0 rive nan 5 ane) mouri 10 fousa pi plis pase ti moun minm
laj k'ap viv nan peyi devlope yo .

3 ayisyin sou 100 ginyin soua
Tibèkiloz , soua Malaria , soua lòt maladi ki pote non
Malnitrisyon .

Nan yon rapò Bank Mondial te fè nan ane 1975 , nou
kapab li : An Ayiti ginyin yon doktè pou 13.120 moun
yon infimye pou 7.460 moun
yon kabàn lopital pou 1.370 moun
60 % ayisyin yo soufri malnitrisyon
ladan yo 25 % rive nan dezièm/estad,
si se pa nan troua ~~sièm/estad~~ maladi-a.

Yon lòt rapò ki fèt nan ane 1974 , montre nan 129 peyi
sou devlope yo , Ayiti rive 127 pou konsomasyon kalori pa jou
ak pa moun ; li rive 129 (sètadi dènye) pou konsomasyon proteïn.

Apeprè 80 % granmoun yo pa konn li ak ekri.
Gouvènman-a depanse apeprè \$1 pa moun ak pa ane pou edikasyon.
26 % nan ti moun kap viv nan zòn rural yo   ale lekòl (rapò 1978)

87 % moun K'ap travay yo pa minm resevoua \$240 chak ane. Bagay la pi mal ankò nan zòn riral yo , kote moun yo gin apeprè \$ 55 nan min yo pou tout ane-a (se sa yo rele reveni anyèl moun yo).

2/3 nan popilasyon riral la gin moins ankò nan min li. Bank Mondial , nan yon rapò li te fè nan ane 1975 di 2/3 sa yo pa gin plis ke 40 dola nan min li chak ane.

Min nan ki kondisyon popilasyon riral la ap viv. Si nou gade relasyon moun - tè nan peyi a , sètadi kilès ki gin tè, kilès ki gin pouvoua, nap konpran tout poukisa sitiyasyon-an se konsa li ye .

T è - a

Ayiti se yon peyi agrikòl. Apeprè 80 % - sètadi 4 milyon nan 5 milyon ayisyin yo - ape viv nan seksyon riral yo . Kòm peyi-a piti , gin 180 moun kap viv sou yon kilomèt kare (se sa yo rele dansite popilasyon-an). Tout kote nan peyi-a gin moun (presyon demografik la ekziste tout kote nan peyi-a).

Ayiti gin tout kalite tè : tè plinn , tè plato... min pi fò lan tè sa-a yo , se tè mòn yo ye . Apeprè kat sinkiem nan peyi-a se mòn , soua gro, soua piti. Prèske mouatye nan mòn sa-a yo gin gro pant (40 degre) ; pa gin anpil kote ki soua plat nèt , soua gin ti pant (10 degre) . Nou kapab di se sèlman 1/7 nan peyi-a ki konsa. Kote ki gin 40 degre pant yo , ou pa kapab kanpe fasil , san ou pa tonbe ; ou pa kapab fè kilti ditou sou yo . Se sak fè tout moun yo oblije viv sou tè ki bon yo ; yap

eseye kiltive yo . Sitiyasyon-an vinn pli konplike ankò ak bagay yo rele erozion-an. Se debouazman ki responsab erozion sa-a . Li fè lòt bagay tou : li detri tout boua nan peyi-a .

Gin yon rapò Nasyon Zini ki di : nan 10 ane ankò , pap gin ase boua nan peyi-a , pou fè chabon ankò pou tout moun yo . Bagay sa-a pral vinn fè yon gro kriz nan peyi-a .

Avèk tout moun sa-a yo , gin anpil kote nan peyi-a , ki izole. Anpil kote pa gin rout. Pa gin anpil rout ki gin asfalt (15 %) . Pifò rout yo , se vie rout yo ye ; souvan pa minm gin rout ditou , se a pye moun yo oblije mache . Bagay sa-a se yon baryè pou devlopman peyi-a . Min gin lòt bagay ki pi grav toujou .

Resous prinsipal la se tè . Kòm popilasyon - a trè dans, ou kapab sipoze chak moun ap gin yon ti kras tè, e se konsa bagay la ye vreman. Si ou konsidere yon eksplouatasyon agrikòl ki ginyin yon kare ou byin mouins, se yon "microfundia" , alò selon resansman 1971 , 71 % tout eksplouatasyon se "microfundia" . Si ou pran eksplouatasyon jiska 2 kare kòm "microfundia" , lè sa-a , 88,9% eksplouatasyon agrikòl se "microfundia" .

An 1971 , grosè mouyèn yon eksplouatasyon agrikòl an Ayiti te 1,1 kare. Ayiti pa minm jan ak anpil lòt kote nan Amerik latin , kote gin gran propriyetè tè. Sepandan

gin "latifundia" . Gin 4.835 eksplouatasyon agrikòl ki pi gro ke 7,75 karo . Yo reprezante 0.8 % tout eksplouatasyon agrikòl yo e yo anbrase 56.590 karo , ki reprezante 8,4% tè eksplouate. Tout done sa-a yo vle fè nou ouè pa gin anpil gro propriyetè tankou nan lòt peyi Amerik latin . Min ou bezouin fouye pi fon pou konprann kilès ki kontrole tè-a vreman.

Lè ou konsidere gro eksplouatasyon agrikòl yo , re-sansman 1971 la , gin lè pa bay tout verite-a. Pa egzanp li pa bay okin eksplouatasyon ki gin plis ke 15 karo e demi pou depatman louès. Min ou pa bezouin al byin louin Port-au-Prince pou ouè se pa sa. Se konsa gin kèk gro plantasyon pit ou byin kann nan nò yo pa konte.

Tè kilti-a pataje pami anpil moun. Min pataj la pa fèt jis . Alòs ke anpil peyizan ap travay yon tè ki pa vreman bon pou kilti , gin yon lelit kap kontrole yon pakèt bon tè. Leta joue yon ròl inpòtan nan afè pataj tè sa-a . Yo pa konnin ekzakteman , ki kantite tè leta posede, ni ki kantite nan tè sa-a ki bon pou kilti, min se yon bagay ki prèske si , seke leta se pi gro propriyetè tè an Ayiti.

Gin 4 fason pou travay tè an Ayiti :

- soua se pròp tè pa ou
- soua ou loue li nan min leta
- soua ou loue li nan min yon patikilye
- soua ou travay li an demouatye .

E K S P L O U A T A S Y O N   A G R I K O L

Grosè	Kantite			Sipèfisi total		
Karo	Kantite	%	Adisyoné	Karo	%	Adisyoné
0.01 - 0.08	16.820	2.7	2.7	850	0.1	0.1
0.09 - 0.16	36.050	5.9	8.6	4.495	0.7	0.1
0.17 - 0.25	107.080	17.4	26.0	27.410	4.1	4.9
0.26 - 0.38	28.485	4.6	30.6	10.220	1.5	6.4
0.39 - 0.50	104.890	17.0	47.6	51.045	7.6	14.0
0.51 - 0.78	68.260	11.1	58.7	49.270	7.4	21.4
0.79 - 1.00	76.010	12.3	71.0	74.585	11.1	32.5
1.01 - 1.55	65.920	10.7	81.7	89.710	13.4	45.9
1.56 - 2.00	44.340	7.2	88.9	85.320	12.7	58.6
2.01 - 2.33	9.260	1.5	90.4	21.160	3.2	61.8
2.34 - 3.00	27.370	4.4	94.8	75.010	11.2	73.0
3.00 - 3.87	8.440	1.4	96.2	30.070	4.5	77.5
3.88 - 4.00	4.300	0.7	96.9	17.150	2.6	80.1
4.01 - 5.00	7.810	1.3	98.2	37.200	5.6	85.7
5.01 - 7.75	6.440	1.0	99.2	39.310	5.9	91.6
7.76 -10.00	2.660	0.4	99.6	22.610	3.4	95.0
10.01 -15.00	1.285	0.2	99.8	15.480	2.3	97.3
15.51 -20.00	590	0.1	99.9	10.260	1.5	98.8
plus de20.00	300	0.1	100.0	8.240	1.2	100.0
Total	616.710	100.0	100.0	669.395	100.0	100.0

Byin souvan , peyizan -an oblije pa kapab travay nan yon sèl fason. Pa ekzamp si li gin youn osoua 2 ti pasèl ki pa pèmèt li viv, li oblije chèche yon lòt pasèl pou anfème ou pou travay an demouatye .

Minm si pifò nan peyizan yo di se propriyetè yo ye , yo pa konnin konbyin ladan yo gin papye tè nan min yo . Afè tè pa klè ditou nan peyi dayiti.

Kiltivatè yo vann rekòt yo nan mache , osoua ak ekspòtatè (reprezantan lokal yo) . Se yo minm ki fè tout depans pou tè yo , se yo ki administre li tou . Min gin anpil bagay ki anpeche yo gin kontròl rekòt yo , osoua tè yo .

Moun ki loue tè yo pa gin okin garanti sou tè yap travay yo ; sa dekouraje yo fè investisman sou tè sa-a yo . Peyizan yo rinmin plante anpil bagay sou tè yo , pou yo gin plis benefis ak tè-a ; min sa domaje tè a tou . De bagay sa-a yo , se paske ninpòt kilè yon gro nèg gin doua vîn pran tè yo nan min peyizan yo . Gin anpil rapò ki rakonte kijan peyizan yo vîn pèdi tè yo fasil. Sitiyasyon insekrite sa-a , se youn nan pi gro faktè ki anpeche devlopman kiltivatè yo .

Peyizan pa kontrole pri nan mache yo. Lè yo reyisi gin yon kredi , yo gin pou yo remèt li avek 100 % , si se pa plis. Yo pa gin anpil fasilite pou yo estoke rekòt yo , osi yo oblije vann rekòt la tou suit, minm si li pa fè pri lè sa-a.

Nou ouè gin anpil fòs ki anpeche peyizan yo ekzèse yon kontròl individyèl. Peyizan yo fèmin nan yon sèk ki anpeche yo rive pi louin . Se yon sityasyon nou kapab rele : "autosubsistance " . Pa gin anpil posibilite, osoua pa gin posibilite ditou pou yon peyizan pou kont li amelyore kondisyon sa-a yo . Nan sityasyon sa-a , peyizan-an se jouk anba li ye : resous yo pa nan min li , se pa li ki kontrole yo tou ; bagay sa-a yo se nan min yon ti group moun yo ye. Nou kòmanse konprann , non sèlman pou kisa peyizan yo konsidere la jistis kòm youn nan bagay yo pi bezouin, min ankò ki grosè injistis peyizan yo ap sibi .

Nou ouè kijan chanjman nan infrastrikti fizik yo - rout, sistèm dlo , mache - pa profite peyizan yo ditou , si yo rete nan kondisyon aktyèl dependans yo . Okontrè chanjman nan infrastrikti yo kapab ogmante ankò sou devlopman -an piplis. Peyizan yo ape vln pi pòv , pi depandan de moun ki gin pouvoua - a yo . Kilès moun ki gin pouvoua ? Kijan pouvoua-a konsantre nan min yo ?

S o s y e t e

(gade tablo No 3 , nan paj 68)

Si nou vle fè yon tablo sou estrikti klas an Ayiti, nou kapab mete jouk anro , moun kap profite yo plis :

- .moun ki gin anpil tè
- .moun kap fè gro komès
- .moun ki chèf (soua politik
soua administratif)

moun sa-a yo fòme yon ti lelit fèmin. Yo gin pouvoua nan nivo nasyonal .

nan mitan , ginyin yon lòt group moun .

Moun sa-a yo gin pouvoua nan nivo lokal :

- . moun ki pa fèn gin tròp tè
- . moun ki gin ti komès /espekilatè
- . moun ki ti chèf nan lokalite-a
(soua politik
soua administratif)
- . moun ki independan , kap viv sou
ti metye yo .

jouk anba , se la pi fò moun yo ye :

- . peyizan ki gin ti tè
- . moun ki gin fèm
- . machann yo ak ti komèsan yo

Si ouap gade distribisyon reveni yo an Ayiti , ou ouè ki jan tout richès yo konsantre nan lavil yo - sitou nan Port-au-Prince . Yon rapò yo te fè nan ane 1975 , montre trè byin diferans ki ekziste ant milye rural ak milye la vil (irbin)

94 % popilasyon rural la ap viv nan dènye degre la mizè-a . Gin 2/3 nan moun sa-a yo ki pa minm gin \$ 40 pou yon ane nan min yo , min gin yon ti group tou kap viv nan milye rural la , ki gin bon ti kòb nan min yo .

Yon lòt bagay kap fè nou ouè ki jan richès la , se nan min yon ti group moun li konsantre : 5 % nan tout moun kap viv an Ayiti ginyin 50 % reveni nasyonal la nan min yo . Reveni moun sa-a yo (moun ki anro yo), 184 fous piro pase reveni moun ki anba yo .

An Ayiti , gin 7.000 fanmi ki gin yon reveni ki depase \$ 50.000 . Nan group sa-a , 3.000 fanmi ladan yo se nan Port-au-Prince la yo chita (reveni moun sa-a yo minm vanse rive nan \$ 100.000) .

Tout chif sa-a yo , se nan yon rapò IHS te fè nan ane 1977 , nou pran yo . Gin yon pakèt lèt/estatistik ki montre diferans nan peyi dayiti ant milye irbin ak milye rural :
• 83 % tout depans peyi-a , se nan Port-au-Prince yo fèt;
yo profite sèlman 20 % moun nan popilasyon-a.
• 90 % tout aktivite endistriyèl nan peyi-a , se Port-au-Prince yo chita .

Nan sistèm aktyèl peyi-a , nou kapab di sant peyi-a ap manje tou sa periferi-a ap fè pou li ta rive devlope. Yo pa janm investi anyin nan periferi-a ; sèlman si sa pèmèt li kap pote plis pou sant la , lè sa-a yo interese fè yon ti bagay ladan li .

Ekzanp : yo konstri yon rout souadizan pou yo favorize devlopman agrikòl la . Min rout sa-a kapab fè sou devlopman agrikòl la vin pipilis : li pèmèt moun lavil yo vin pran tou sa peyizan yo gin lakay yo e li pa chanje anyin nan kondisyon peyizan yo .

Lè tout richès yon peyi konsantre nan min yon ti group lelit ki chita nan kapital - la , okin desizyon pa kap pran si se pa nan kapital la li soti (yo rele sa santralizasyon).

Bagay sa-a fè sou devlopman nan zòn rural yo vin piplis.
Komèn yo pa kapab pran okin desizyon, soua sou plan adminis-
tratif , soua sou plan finans : yo oblije suiv tout desizyon
gouvènman-an pou sektè irbin-an.

Santralizasyon sa-a pa kite anpil plas pou òganizasyon
nan nivo lokal-la. Pa gin yon grann òganis legal ki represen-
te interè peyizan yo nan komèn yo . Ositou pa gin okin ini-
syativ ki soti nan nivo sa-a . Aksyon yo raz , tout moun ki
gin valè yo , tout resous yo ale lòt kote. Moun ki rete yo
vin gin yon afè "bon die bon " lakay yo (fatalis) : yo
konnen tout desizyon se nan min lòt moun yo ye .

Sou plan kiltirèl la se minm bagay . Nan kilti ayisyèn
gin bagay ki ofisyèl , gin bagay ki tolere. Sa ki ofisyèl ,
se nan vil yo , nan min moun lavil yo , moun ki gin pouvoua
yo , li chita.

Sa ki tolere ,
se nan kominote rural yo , nan min peyizan yo , moun ki jouk
anba yo , li chita .

Lang franse, relijyon katolik, maryaj, lopital :
se yo ki fè kilti ofisyèl la .

Kreyòl , relijyon vodou , plasaj , medsin fèy :
se yo ki tolere .

Yon bò gin kilti ofisyèl la , jan moun yo viv , abityèl
kiltirèl lelit ki gin pouvoua-a , lòt bò gin kilti tolere-a
jan peyizan yo viv, abityèl kiltirèl peyizan yo , 80% popila-
syon peyi dayiti-a .

Peyizan yo pa kapab santi yo byin lè yo vln konprann , yo pran tèt yo pou inferyè , sèlman paske se peyizan yo ye . Peyizan yo vln kouè vreman yo inferyè , yo vln aksepte inferyerite natirèl yo , la mizè ye ; yo vln kouè yo pa kapab fè anyin pou yo sòti nan sitiyaasyon sa-a . Tout bagay sa yo vln fè yo kouè yo la sèlman pou yo sèvi moun lavil yo ki ye minm ap viv nan yon monn efisyèl , siperyè.

Nan pale ak lidè peyizan ayisyèn yo , yo vln fèm ouè : non sèlman peyizan yo konsidere sitiyaasyon yo nòmal, min yo kouè yo pa kapab fè anyin pou yo chanje li .

Min yen ekzamp sou bagay sa-a : se yon nonm nan lelit la ki rakontem istoua sa-a : li fè lontan lap vizite seksyon riral yo ... chak fousa li tounin lakay li ak kado , froui osoua lòt bagay peyizan yo bali . Li te toujou kouè tout bann kado sa-a yo moun lavil yo resevoua, se paske peyizan yo janti , jenere, ak lòt bagay kon sa. Yon jou , li vln realize si peyizan yo fè tout kalite kado sa-a yo , se paske , nan je yo , yo konsidere yo oblije bay moun lavil yo tout bagay sa-a yo , paske yo minm yo inferyè douvan moun lavil yo .

D y a l i t e   n a n   k i l t i   a y i s y è n   l a

	<u>Ofisyèl</u>	<u>Tolere</u>
Lang	Franse	Kreyòl
Rèlijyon	katolik	vodou
Inyon	maryaj	plasaj
Sante	lopital	Doktè Fèy

Alèkile , si pi fò nan ayisyèn yo konsidere se inferiè yo ye , akòs pratik kiltirèl yo , se yon bagay "anachronique" . Pou moun yo vln devlope, fèk yo vln rekonèt kilti majorite peyi-a. Lè peyizan yo di yo bezoin plis lajistis , petèt se paske yo vle yo vln rekonèt kilti pa yo .

J e f è   p o u   d e v l o p m a n   a n   A y i t i

Depi ane 1960 , ginyin yon veritab maladi pou developman ki komanse nan peyi dayiti, li kontinye vin pi gro depi lè-a . Yo jouinn li nan tout kalite kote nan peyi-a . Nan ane 1976 , te ginyin apeprè 146 òganis soua intènasyonal, soua miltinasyonal , bilateral osoua non gouvènmantal ki tap travay nan peyi-a . Nou kapab di te ginyin yon òganis developman pou 33.000 ayisy n . Nan 146 òganis sa-a yo , pa ginyin tout òganis gouvènmàn yo kap travay pou developman . Pifò nan 146 òganis sa-a yo , se òganis legliz osoua sèvis sekilye . Nan 146 yo , 10 te intènasyonal , 10 te bilateral , 4 te miltilateral .

Te ginyin òganis tout grosè , tout bidjè ak tout kalite projè. Nasyon Zini estime èd miltilateral la pote \$ 68.7 milyon dola . Ed non - gouvènmantal la pote \$ 12.3 milyon dola. E ginfè chif sa-a yo pi plis ankò nan reyalite - a .

Minm jan gin anpil òganis, minm jan gin anpil aktivite. Pifò nan òganis developman sa-a yo , idantifye 2 sektè espesyal kote yo bay kòb , kote yo voye moun , kote yo komanse fè aktivite. Souvan tou yo konsantre jefò yo nan yon zòn , nan yon depatman.

Yo esaye suiv 3 rout :

- projè integre , kote yo fè anpil aktivite nan yon zòn .
- projè ki gin yon sèl aktivite .
- projè nasyonal osoua rejyonal ak yon aktivite min nan yon lokalite .

Avèk tout kantite òganis sa-a yo , kap suiv youn osoua divès rout , peyi dayiti vln sanble yon galeri , kote gin tout kalite aktivite pou devlopman rural .

Si gin tout pakèt òganis sa-a yo kap travay nan peyi-a , se paske Nasyon Zini te klase Ayiti pami youn nan 25 peyi ki pi pòv sou la tè. Se poukoua vln gin tout pakèt program devlopman sa-a yo , vln gin tout èd mil-tilateral ak bilateral osoua òganis legliz sa-a yo .

Ki rezilta tout program sa-a yo vln ginyin ?

Eske peyi dayiti vln devlope pi plis ?

Nou pa kapab reponn kestyon sa-a yo nan ti liv sa-a , min si nou konsidere tout bann diskisyon nou fè nan ti liv sa-a , nou anvi reponn : N O N .

Pou nou kapab ouè pou kisa bagay la se konsa li ye , nou panse li ta nesèsè pou nou ekzaminin aktivite kèk òganis kap travay nan devlopman . Nou pral ouè 2 nan òganis sa-a yo : youn se USAID osoua AID : Ajans pou devlopman

intènasyonal : se yon òganis gouvènman amerikin fonde .
Lap travay sèlman ak gouvènman ayisyin . Lèt òganis la
se HACHO : se yon òganis ki pa bagay gouvènman-an, lap
travay sèlman nan peyi dayiti .

USAID

Oganis pou devlopman intènasyonal la ap travay nan
peyi-a depi 1970 . Se lè sa-a Etazini te deside reprann
aktivite yo an Ayiti (sa te fè 10 ane depi yo te refize
bay peyi-a èd ankò) .

AID mete kòb nan anpil projè nan peyi-a . Nan ane
1978 , depans AID te fè nan Ayiti te monte nan 16 milyon
dola . Nan ane 1975 , AID pòtko fè tèlman depans nan
peyi-a , min bidjè li te reprezante 7 % nan depans peyi-
a .

Objektif òganis la an Ayiti se : ide popilasyon
riral yo viv pi byin ; se poukoua AID ap eseye devlope
institisyon lokal yo ki gin program pou ogmante pro-
diksyon ak reveni yo nan milye riral la . AID ta vle
rive fòme yon "chapant" pou pèmèt devlopman tout program
gouvènman yo ki vle ofri sèvis nan milye riral la . AID
ap eseye ranfòse institisyon gouvènman osoua institisyon
prive yo , sitou sa kap travay nan devlopman riral la ,

sa kap pote sèvis tèl ke sante ak planing . AID panse institisyon sa-a yo ap vln pèmèt lòt institisyon fòme sou plan lokal la pou ofri kèk sèvis nan kominote-a ak introdui ide nèf nan tèt popilasyon rural la .

Aksyon AID deside minnin nan kominote yo , gin pou li sòti anro pou lal anba . Tout projè yo , tout aktivite yo , se ofisyèl AID , se "contracteur " , se gouvènman ajiyàn-an ki idantifye yo , planifye yo ak administre yo . Yo sipoze benefis yo pral tonbe nan min moun pouki yo fè projè yo - sètadi pou pòv nan milye rural la . Ak aproch sa-a , moun ki pral benefisye projè-a joue yon ròl pasif . Se moun lòt kote ki vln fè lakay yo . Nan kalite projè sa-a yo , gin gro investisman , souvan pou chanje infrastrikti fisik la : konstriksyon rout osoua gro kay .

AID gin 5 aktivite an AYITI :

- nouriti ak nitrisyon
- planing
- sante
- devlopman edikasyon ak resous imèn
- divès lòt aktivite pou devlopman .

Pifò nan aktivite AID yo se bay manje ak fè program nitrisyon. Pou sa , AID gin program nan :

- devlopman kominotè rural
- devlopman agrikilti
- antretyen rout
- devlopman ti kiltivatè

- konstriksyon rout
- program agrikilti integre
- komès pou kiltivatè .

Pou nou kapab konprann byin ki jan AID travay , an nou konsidere youn nan projè li finanse yo : projè ki pou ide ti agrikiltè yo devlope . Projè sa-a ap chèche ogman-
te/produksyon ak reveni ti plantè kafe yo .

Depi 150 ane , kafe se baz ekspòtasyon peyi-a . Ti agrikiltè yo se premye prodiktè yo . Ginyin yon sistèm ki pèmèt/espekilatè yo ak negosyan lavil yo kontrole tout mache-a ak tout ekspòtasyon yo .

Nan ane 1974 , AID siyin yon akò ak gouvènman ayisyin pou yon program 5 ane nan bi ogman- te/produksyon kafe-a . Program lan/te vle :

- modènize sektè produksyon kafe-a ak 6 sant ki te gin pou bi montre moun yo metòd modèn .
- konstri ak amelyore rout penetrasyon nan zòn kafe yo (61 km)
- bay kòb pou achte 14.000 tòn angrè , ki soti nan Etazini. Angrè sa-a , yo te vle vann li ak kiltivatè ki gin soua 40 karo tè , soua mouins.

Lè yo tap planifye projè-a , responsab amerikin ak ayisyin yo te deside , pou modènize sektè kafe-a , fòk program la te insiste anpil sou itilizasyon angrè yo . Osi nan 6 milyon yo te prevoua pou bidjè-a , yo mete 5

milyon dola pou angrè . Pou pèmèt ti kiltivatè yo achte angrè sa-a , yo vln fòme yon bagay yo rele : SAK .
Sosyete Agrikòl Kredi. * Chak SAK te fòme ak yon ti group peyizan kap plante kafe . Nan premye pati program lan, yo te deside vann angrè yo pi bon mache pase lòt kote ,
Pou ankouraje kiltivatè yo achte li . Pri angrè a te gin pou'l ogmante ofi-ak-amesi program la tap vane .

Jan projè sa-a komanse , ak jan li te gin pou evolye , montre ki jan AID travay : se espè ki idantifye bezouin moun yo , se moun anro yo ki planifye tout bagay . Kiltivatè kafe yo prèske pa patisipe nan planifye ak dirije program lan. Se moun anro yo tou ki planifye tout aksyon projè-a : Yon group teknisyen al nan yon zòn AID chouazi pou program lan. Yon kiltivatè pa kapab patisipe nan program kredi-a si li pa fè pati yon òganis leta. Espesyalis leta yo dirije tout pati nan projè-a , se yo ki te gin pou pran tout desizyon yo tou .

Premye bagay yo te fè , se te konstri rout ak sant pou kafe (chanjman fisik nan peyisaj la) .
Yo chèche eksplike peyizan benefisiè yo, inpòtans projè-a pou yo . Itilizasyon angrè te kle tout projè-a .

Projè-a poko fini ... ositou nou pa kapab di ou koulye-a si li te bon osoua si li pa te bon . Min nou kapab di ou ki feblès nou ouè nan projè sa-a .

Youn nan sant kafe yo te TYÒT . Tyòt se yon kote ki gin anpil tè plante ak kafe , min pa gin rout. Se mòn sèlman ki la , osi li pat fasil pou kiltivatè ki rete bò la , patisipe nan projè-a . Yo gin yon problèm dlo tou , osi yo pat kapab instale yon machin pou depilpe ak lave kafe-a .

Malgre problèm sa-a yo , se Tyòt yo te vln konstri sant la . Pi fò nan prè pou angrè yo , se nan zòn lan yo te fè yo . Fò moin di nou , Tyòt , se peyi nonm ki te minis agrikilti , lè yo te vln deside ki kote yo pral mete sant yo . Nonm sa-a se yon gro prodiktè kafe , minm jan ak anpil lòt vouazin li. Kòb asistans amerikèn la yo te prevoua pou ti kiltivatè yo , vln depanse nan sèl kote nan peyi- a , kote gin yon pakèt gro plantè.

Yo te vln plase yon lòt sant kafe nan yon kote ki pa bon pou kilti kafe , paske li pat ase ro (250 mè) . Sepandan yo te chouazi kote sa-a , paske yo te vln jouinn ladan li yon fèm demonstrasyon depatman lagrikilti (fò moin di nou fèm sa-a te fvn kraze apre yon siklòn nan ane 1960) .

Nan tout ekzanp sa-a yo , nou ouè ki jan presyon politik la vln ajì sou projè-a , sa fè li pa kapab rive nan bi li : ide ti kiltivatè yo .

Gin lòt problèm ankò : program angrè-a vln pa kab devlope pou 2 rezon :

- yo te vin pran anpil tan avan pou yo kapab bay kredi yo .
- agrikiltè yo pa ouè tou suit , poukisa pou yo itilize angrè .

Program prè-a pa fasil. BCA gin anpil problèm ak li . Si kiltivatè yo pa kapab deside yo itilize angrè , se paske tout kiltivatè nan peyi-a pè fè tròp depans pou tè yo . Yo fè deja yon pakèt move eksperyans ak angrè : yo boule pye boua kote yo itilize tròp angrè , gin de lè sa rive pròp agronòm ak ajan agrikòl yo nan sant la . ~~Se~~ poukoua nou pa do kouri di trò vit peyizan yo deranje tout progrè .

Ankèt nou minnin nan Nò peyi-a , montre nou ki jan peyizan yo aksepte pran ris , lè yo ouè ki avantaj sa kapab bay yo . Min se yo minm ki deside pran ris yo .

Lè ouap planifye yon projè kon sa , sòt anro , souvan ou pa fèn konprann byin reyalite peyizan-an. Nan ka AID - a pa ekzamp : lè yo di yon ti kiltivatè se yon moun ki gin 40 karo , osoua plis, se paske yo pa fèn konnin reyalite distribisyon tè-a an Ayiti . Kiltivatè ki gin 40 Karo osoua plis, se moun ki nan lelit lokal la .

Min petèt problèm ki pi inpòtan nan projè-a , se pi fon ankò li soti. Gin yon espesyalis yo rele Girault ki di moun, dapre li , modènize sektè agrikòl la avèk gro kòb yo ponpe ladan li , pap kontribye di tou nan

chanjman sitistasyon moun yo . Bagay konsa pa manyin di tout kòs minm sou devlopman moun yo , sètadi : inegalite nan relasyon sosyal yo kap dominin sistèm mache - a , ak aranjman pou tè yo :

Si 2 bagay sa-a yo kontinye ekziste , moun anro yo pral benefisye devlopman-an, min moun anba yo pap ginyin anyin ladan li .

HACHO

HACHO ekziste depi ane 1966 . Yo te vln fonde li pou pote èd teknik ak materyèl nan Nò douest la , ki se zòn ki pi pòv nan tout Ayiti . Bi HACHO , se te fè peyizan yo rive fòme kooperativ ak asiste yo nan devlopman sosyo-ekonomik yo . Lè li komanse , li te ginyin 4 anploye , koulye-a li gin 170 , sitou ayisyin . Li gin apeprè 100 moun kap travay nan aktivite devlopman kominotè , nan kominote rural yo .

HACHO se yon òganis pou devlopman : li demi prive . Se amerikin ki bay pi fò nan kòb la , min li resevoua lòt kòb tou .

AID souteni òganis la avèk yon program " Food for Work " .

CARE ak sèvis Kretyen bay èd tou .

Gouvènman ayisyin-an/kontribye tou avèk yon ti kòb pou frè fonksyonman, ekipman ak pou salè moun yo .

HACHO se pa minm bagay ak AID :

Pèsonèl HACHO-a ap travay nan kominote riral yo .
Se yon òganis ki pi piti , li gin mcuins kòb tou .
HACHO pa oblije travay ak soua yon lòt òganis, soua
yon institisyon ki ta la pou fè osoua aprouve aktivite
li . Lap travay nan yon kote fikss, li gin plis kontak
ak moun nan kominote yo .

HACHO bay asistans nan afè sante, devlopman ko-
minotè , agrikilti ak edikasyon. Nou kapab di apeprè moitye
tout kòb HACHO-a se nan afè sante li pase .
HACHO travay sitou ak konsèy kominotè yo . Li bay yo
asistans teknik ak finansyè pou pèmèt yo reyalize pro-
jè devlopman kominotè yo . Afè konsèy la , se yon ba-
gay ki pa trè vye nan peyi-a : se gouvènman ki te kreye
yo , gin apeprè 10 ane .

Se nan ane 1975 - 1976 , kèk konsèy kominotè nan
Nòdoues la komanse mande HACHO yon èd. Li aksepte , min
apre yon ane, li reyalize , sa konsèy yo tap fè , sete
lave min souye a tè. 2 rezon pou sa :

- konsèy yo pat kapab idantifye priyorite nan zòn lan
- yo pat kapab etabli yon plan travay .

Ositou HACHO deside voye animatè pou travay ak
konsèy yo . Min dapre sa nou te vln tandè , sa pat
bay siksè non plis.

Gin lè te gin 3 problèm :

- premye-a se te restrikti konsèy la
- dezyèm la se te fòmasyon animatè yo
- trouazièm la se te jan food for work la te itilize.

Pi gro problèm ki te ginyin ak konsèy kominotè yo se paske komite konsèy la te fòme ak tout gro nèg nan lokalite-a . Manm nan komite-a te gin 2 foua plis kòb pase manm nòmal yo .

Moun pòv nan lokalite-a pat jan vln manm konsèy la .

Manm konsèy yo pat kapab fè anyin , paske moun ki tap dirije konsèy yo , se te moun ki te gin pouvoua sou yo . Tout aksyon konsèy la te deside minnin , se te aksyon ki tap pòte avantaj pou gro nèg yo (pi fò ladan yo pat bay rès peyizàn yo okin avantaj) .

Yon ekzamp : Konsèy la vln deside konstri yon sistèm irigasyon pou yon tè ki te pou moun lelit yo . Lòt manm konsèy yo travay , yo resevoua food for work HACHO bayo , pou yo fè plis dlo rive nan tè-a .

Projè sa-a pa amelyore kondisyon moun ki pat gin tè kote yo fè irigasyon-an. Li pa amelyore non plis kondisyon moun ki te afèmin tè nan zòn irige-a (pri tè sa-a yo vln monte) .

Problèm ki te vln ginyin ak animatè yo , seke yo santi yo pi pre lelit lokal la , malgre se nan popilasyon a la baz la yo sòti . Sak fè bagay sa-a vln fèt , se

paske animatè-a ki etranje nan zòn la chèche yon sekirite ekonomik ak pèsonèl ka moun lelit la . Nou kapab di tou , animatè yo resevoua yon salè nan min HACHO , ki fè yo vln nan minm pozisyon ak moun lelit yo . Se pa souvan moun kap viv nan kominote riral yo gin yon salè . Ositou , animatè yo vln pase pou gro nèg . Pliziè ladan yo vln achte tè , yo afèmin tè sa-a yo ak moun yo te gin pou yo travay avè yo . Yo vln pa kapab fè anyin ankò , pou yo chanje kominote-a :
sitiyasyon yo te vle chanje-a , se yo minm minm kap defann li koulye-a .

Food for Work , se yon program yo kritike anpil . Anpil ayisyin kap travay nan devlopman reproche li gin move inflyans sou devlopman kominotè-a . Nan program sa-a , peyizan yo resevoua yon sipli manje pou patisipasyon yo nan kèk aktivite devlopman kominotè . Yo gin tandans konsidere manje sa-a kòm yon salè pou travay yo .

Yo vln pèdi abitud fè yon travay ansanm pou devlopman kominote yo . Souvan lè pa gin Food for Work ankò , peyizan yo pa kontinye travay la , minm si projè a pa ko fini .

Nou kapab di jefò AID yo ak jefò HACHO yo ginyin minm feblès . Yo pa bay peyizan yo ase pouvoua pou yo patisipe nan idantifikasyon bezouin yo , nan planifikasyon aktivite yo , ak nan kontròl projè-a .

Se moun lòt kote ki vln fè devlopman nan kominote-
a .

Pi fò nan aktivite yo vize transfòme bagay yo ,
pase pou yo chèche aji sou relasyon sosyal yo .

Pou transfòme bagay yo , ou bezouin anpil kòb ,
anpil asistans teknik , anpil aparèy , ositou sa pou-
koua popilasyon-an vln panse devlopman se yon bagay yo
fè pou moun , li pa nesesè se moun yo , yo minm , ki
fè li .

Kalite devlopman sa-a , pa pote anyin pou popi-
lasyon a la baz la .

Gin milyon dola kap devide sou peyi dayiti ...

Gin yon pakèt òganis kap travay nan devlopman ...

Malgre sa , popilasyon a la baz la kontinye souffri
grangou , li kontinye sou devlope .

D e v l o p m a n   k i   s ò t i   n a n   b a z   l a

Peyizan yo bezoin amelyore kapasite prodiksyon yo , pozisyon yo nan sistèm sosyal , ekonomik ak politik la . Tout moun konn sa . Min malgre sa , fòk devlopman moun yo vin avan devlopman bagay yo . Si se pa sa ki fèt , kap gin kèk transfòmasyon fizik nan lokalite-a , min fon problèm lan/pap chanje ditou .

Peyizan ayisyin yo di yo bezoin plis la jistis . Tablo sou devlopman ayisyin-a montre peyizan yo souffri anpil injistis . Nou kapab di yo bezouin:

- plis sekirite nan afè tè a : si se propriyete yo ye , fòk yo gin papye tè yo , nan min yo .
- plis posibilite prete lajan ak interè nòmal (afè ponya-a fèt pou li sispann) .
- plis posibilite posede ak gin kontròl sou bon tè yo .
- lejitimasyon koutim kiltirèl yo .
- gin doua pran desizyon pou yo minnin aktivite nan lokalite-a .
- yon miyò distribisyon sèvis sante yo .

Pou bezoin sa-a yo vln satisfè , fòk relasyon sosyal ak ekonomik yo chanje . Si chanjman sa-a vln fèt, bezoin sa-a yo vln satisfèt , devlopman a la baz la kap etabli , injistis yo kap eliminin .

Avan nou pale sou IDEA ki se yon òganis kap travay pou tout bagay sa-a yo vln reyalize , an nou di de ti mo sou projè Le Borgne la .

Le Borgne

Parouas Le Borgne la sitye sou kòt nò peyi dayiti. Li gin lavil Le Borgne ak 55 lòt abitasyon tout alantou. Apeprè 1765 fanmi (sa fè yon total 8.987 moun) ap viv nan 22 mil mèt kare ki fòmin parouas Le Borgne la .

1/3 lañan yo ap viv nan vil Le Borgne la. Dansite popilasyon - a fè 408 moun pou yon mèt kare. Dansite sa-a pi piti pase nan anpil lòt kote , min li trè fò , malgre sa .

Se roua la France la ki te fonde Le Borgne , nan ane 1760 . Se te yon pò trè inpòtan ki tap ekspòte anpil produi lokal nan tan la koloni , ak lè te gin anpil bannan, gin 30 ak 40 ane de sa .

Se te kafe ak kakao ki te pi gro rekòlt yo , di tan la koloni , min koulye-a pa gin okin gro plantasyon ankò .

Aprè revolisyon 1804 la , franse ak milat yo disparèt nan Le Borgne , ofisye ayisyen yo vln etabli yon lelit lokal nouè . Peyizan yo , yominm te okipe tè ki te tout alantou la vil la . Apre revolisyon-an lavil la te vln yon sant komès pou abitasyon tout alantou yo . Pliziè nan fanmi Le Borgne yo , sitou moun ki te gin plis tè yo , vln joue yon gro ròl nan komès sa-a . Min moun sa-a yo pa eseye fè kapital yo vln pi gro . Pòsiyon yo te inpòtan sou plan lokal la , min li pa janm siyifye anyin sou plan rejyonal la , osoua sou plan nasyonal la .

Fanmi ki pi gro nèg nan Le Borgne , te rive nan fin ane 1890 . Premye moun nan fanmi sa-a (zansèt la) se te yon komèsan Port-au-Prince, ki vln Le Borgne ak kòb , li ouvri yon gro komès , e li komanse prete peyizan yo kòb ak interè .

Peyizan yo vln pa kapab remèt kòb sa-a , apre yon seri katastròf natirel , move rekòlt , move pri pou rekòlt yo ... ositou , gro komèsan-an vln gin yon pakèt tè.

Apre yon ti tan , se li ki vln pi gro komèsan nan parouas la , se li ki vln pi gro espekilatè kafe , li vln sèl moun ki gin lisans gouvènman pou'l achte kakao .

Koulye-a zansèt sa-a mouri , min piti piti li kontinye " bizenis " la . Se yo minm ki achte totalite

rekòlt kafe-a . Yo voye li Port-au-Prince nan kamyon pa yo . Tout tè yo te rasanble yo , yo afèmin yo ak peyizàn . Jodi-a fanmi sa-a vln gin pi fò tè nan parouas la : sèl leta gin plis tè pase li . Natirèlman gin lòt fanmi tou kap fè minm bagay ... min nan pi piti .

Jouk nan ane 1950 , Le Borgne te izole ak rès peyi-a . Li te mache dèyè mòn yo .

Jouk nan ane 1950 , pat gin rout pou machin . Se te soua sou do pye ou , soua sou do bèt , soua sou lanmè , ou te kapab al lòt kote tan kou Cap Haitien , pa ekzanp .

Nan fin ane 1930 yo , ak nan debi ane 1940 yo , Le Borgne vln gin yon gro richès ak afè bannanla . Min bagay sa-a pa dire anpil ... ositou , Le Borgne tounin nan posisyon yon ti sant komès .

Jodi-a , sèl bagay ki sòt Le Borgne pou al lòt bò dlo , se moun yo , ki ekspoze la vi yo sou de vyep ti batiman pou yal Miami , osoua Nassau .

Le Borgne , se yon bon ekzanp , sa sou devlopman ye an Ayiti . Ekzanp Le Borgne la reprodui nan anpil lòt kote nan peyi-a .

- Nan domèn sante-a , 64 % nan popilasyon-a gin maladi la fièv , osoua tibèkilo .
  - 50 % gin vèmin
  - 42 % souffri malnitrisyon
  - pa gin dlo potab
  - mòtalite infantil la rive nan 26 % .
- Nan domèn edikasyon-a , 78 % gran moun yo pa konn ni li, ni ekr 61 % pat janm al lekòl lekòl segondè-a ki pi pre , sitye byin loun . Se Cap Haitien li ye .
- Pa gin okin chif ki bay reveni moun yo ... min ou ouè tou suit , gin anpil mizè nan Le Borgne .
  - 65 % moun yo ap viv nan kay2 pyès ak yon fèy tèt pou toiti .
  - 33 % ap viv nan kay ki pi pòvankò , ak pay pou toiti
  - 2 % sèlman rete nan vre kay
  - 88 % ap viv ak agrikilti ,min sèlman 10 % gin rou , 6 % gin yon piko .

T è - a

Le Borgne se yon peyi mòn . Pifò nan mòn yo se bò lanmè - a yo ye . Yo kite yon ti plas tou piti pou bouk la . Nou fèk di gin 88 % moun yo kap travay nan agrikilti... poutan pa gin bon tè pou la kilti . Ositou , peyizàn yo ap

kiltive de tè , kote yo pa minm kab rete dibou fasil .
Moun^{te} di mòn yo te kouvri ak pye boua , gin 20
ane nan sa ... min koulye-a erozyon , ak boule-tè
fin ravaje pi fò nan pye boua yo .

Ositou peyizan yo kap chèche bon tè , oblije monte
byin ro , nan mòn yo pou jouin yo , yo oblije kiltive
tè dlo anvayi (yo kiltive yo nan sezon chèch , nan
espoua ya kap fè rekòlt la avan dlo-a monte) .

D i s t r i b i s y o n   t è   -   a   .

Nan Le Borgne , 75 % moun yo ap viv sou tè ki gin
1/4 jouk 3 karo . Group moun sa-a yo , kontrole apeprè
52 % tè nan zòn la (se yon pousantaj ki ro si ou gade
estatistik nasyonal yo) .

Gin 14 fanmi nan Le Borgne , ki gin tè 10 karo osoua
plis , min yo posede omouins 22 % tout tè yo .

Nan yon pakèt interview m'te fè ak moun yo , yo di
moun, gin yon sèl fanmi ki gin plis pase 100 karo tè .

Si ou konsidere distribisyon tè-a , nan parouas -
la , ou ouè gin yon ti group ki gin ant 4 ak 10 karo tè.
Moun sa-a yo kontrole 26 % tout tè yo . Se moun ki rete
nan bouk yo ak fanmi yo e yo loue tè yo ak lòt moun .

Nan Le Borgne , sitiyaasyon tè yo pa klè , minm jan ak
tout lòt kote nan peyi dayiti. Peyizan yo (pi fò ladan yo)
di yo se propriyetè , min yo pa gin papye tè nan min yo .

Gin apeprè douz ane nan sa, gin yon group peyizan ki pèdi tè yo paske gin yon group moun o Cap ki rive nan Le Borgne ak papyè tè sa-a yo nan min yo .

Souvan lè yo pran posesyon tè yo konsa , yo vann yo ak peyizan ki sou tè sa-a yo .

Min peyizan sa-a yo gin pou yo fè dèt ka izirye , pou yo rive achte tè sa-a yo .

(Tablo paj 37 la , montre nou ki jan distribisyon tè-a ye nan parouas Le Borgne la)

T a b l o   I I

D I S T R I B I S Y O N   T È   N A N   L E   B O R G N E

(1974 - 1975)

Grosè tè yo (Karo)	Kantite moun ki sou li	Kantite fanmi	Kantite tè
0	1380	326	0
.12	530	126	50
.25	1161	220	175
.50	1433	259	413
.75	367	60	144
1 à 1 .97	1691	284	906
2 - 3 .98	1541	231	1474
3.99 - 5 .95	498	69	880
5.98 - 10	299	43	690
10.03 - 50	39	7	233
50.15 - 100	28	7	1117
Total	8968	1632	60.680

Travay tè - a

Peyizan ki afèmin tè yo gin pou yo peye fèm la chak ane . Nan tan chèch , osoua nan tan tròp lapli , peyizan yo gin pou yo prete kòb ak gro interè (100 % , si se pa plis) , pou yo kapab peye fèm la . Si yo pa peye li vit , yo pèdi tout chans pou yo kab loue bon tè lòt ane. Nan sistèm sa-a , se klè , peyizan yo esklav yon sistèm depandans , enfaz moun ki gin kontròl sou tè yo ak sou kòb yo .

Pri fèm la , se selon grosè tè a , selon kote li plase , ak selon kalite li . Se selon moun yo loue tè a tou (gin moun-pa , nan relasyon patron ak klyan) . Bagay sa-a fasilite sistèm chin-manje-chin-an , ki ekziste pami peyizan yo . Se yon sistèm kontròl tou . Yon peyizan di mouin : " depi m'fèt , mouin nan sistèm sa-a , gran-gran mouin , gran mouin ak papa mouin te ladan li " .

Sepandan , malgre sitiyaasyon " chin-manje-chin" sa-a , ak kontrèman ak sa anpil espesyalis toujou ap di : pa janm gin sistèm kooperatif nan peyi-a , gin rechèch ki montre gin kèk ka kote moun yo mete tèt yo ansanm . Soua se fanmi kap kiltive minm pòsyon tè-a , soua se yon group moun kap fè li . Apeprè 35 % nan peyizan yo ap travay nan asosyasyon , osoua nan group : se yon baz pou fòmasyon groupman agrikòl .

Le Borgne ak lòt kote

Le Borgne , se yon kote izole. Li plase nan bout yon rout . Ou pa kapab fè rout sa-a nan sezon la pli , e minm nan sezon chèch , li pa fasil pou fèt. Li pèmèt al vann rekòlt kafe-a , li pèmèt al achte bagay magazin yo revann aprè . Parouas la fè pati yon sistèm ki komanse nan abita-syon-an, nan jadin peyizan yo , e ki fini Port-au-Prince .

Moun Le Borgne ki ale nan lekòl sekondè yo , pa vle tounin nan Le Borgne apre . Nou kapab di edikasyon se yon mouayin pou kite Le Borgne. Jenès ki al lekòl la , kite Le Borgne . Min minm lè li pa al lekòl, li pito al travay lòt kote (soua nan yon lòt vil nan peyi-a , soua Bahamas, soua Etazini , soua Kanada) . Gin 2 % moun ki sòt Le Borgne , kap viv koulye-a nan Bahamas yo .

" Structure Sociale " nan Le Borgne montre "dikotomi" ki ekziste ant vil yo ak seksyon riral yo nan peyi-a . Nan vil yo , gin 5 group ki kinbe tout pouvoua-a nan min yo :

- premye-a se komèsan yo , propriyetè tè yo , propriyetè kamyon yo , pè yo , ofisyèl gouvènman yo . 5 osoua 6 fanmi dominin group sa-a . Minm si yo pa gin pouvoua pran desizyon , san yo pa mande pèmasyon Port-au-Prince , se gro nèg yo ye nan Le Borgne , e yo gin gro inflyans sou vi lòt moun nan parouas la .

- dezyèm group la , se moun ki gin yon metye nan min yo : profesè lekòl , bès chapant , mason ak tayè .

- troua lòt group yo se moun ki jouk anba ki fòme yo : peyizan kap viv nan vil la min kap travay nan mòn , moun kap fè chabon , ak tout piti yo kap fè job , ki pa gin tè , kap brote bagay pou lòt moun .

Pa gin fi nan group anro-yo , eksepte madanm osoua vèv gro nèg yo , nan youn nan fanmi ki jouk anro yo .

Gin kèk fi ki gin metye , sitou profesè lekòl ak koutiryè . Sepandan pi fò nan medanm yo se nan troua lòt group - sak jouk anba yo - yo jouinn .

Fi ak gason kap viv nan seksyon rural yo , fòmin yon group moun ki kinbe ansanm, min ladan li nou pa kapab mete chef seksyon-a , ki pi souvan se yon sòt ajan gro nèg , ki gin tè yo .

Nan domèn la kilti-a , gin yon diferans ant sa ki ofisyèl ak sa ki tolere , kouake pa gin okin règ ofisyèl sou bagay sa-a yo . Nan domèn sante-a pa ekzamp , vil la pa gin lopital . Gin 2 klinik kote moun yo vin anpil . Min se sitou ka doktè fèy moun yo ale, li preskri moun yo dite , infisyon ak binyin nan lanmè .

Se minm bagay pou relijyon-añ. 88 % fanmi Le Borgne yo se katolik , min yo pa pratike anpil . 33 % sèlman al nan mès dimanch . Pi fò moun yo nan vodou .

Pa gin anpil ransèyman sou maryaj . Min nan ane 74-75 , sèlman 31 maryaj te anrejistre .

Pa gin anpil ransèyman non plis sou itilizasyon kreyòl , osoua franse , nan komèn la . Sepandan pa gin anpil moun ki pale franse nan parouas la , minm si gin anpil ki plizoumouin konprann li . Nan tout "bizenis " gouvènman-an , ak legliz , se kreyòl lang ki tolere-a , yo itilize .

Yo konsidere moun Le Borgne yo , minm jan ak moun dezyèm klas (paske koutim kiltirèl yo , se tolere yo tolere yo) - se konsa bagay la ye pou 80 % nan popilasyon peyi-a . Lè moun yo lakay yo , nan milye yo , yo alèz nan kilti yo . Min lè yo deyò , yo jinnin, yo pè-di konfyans nan tèt yo , yo bese tèt yo .

Peyizan ayisyin-an , gin yon pakèt metòd ki pèmèt li kinbe , malgre mizè li , nan sistèm eksplouatasyon sa-a . Yo òganize tèt yo ansanm pou gin plis kòb , min pa gin òganizasyon pou devlopman sosyal . Pa gin anpil òganizasyon lokal kap defann interè peyizan yo . Nan

Le Borgne , sèl òganizasyon ki te ekziste , lè m'tap fè ankèt sa-a , se te franmason yo , ak sosyete Rosaire Catholique (tou le de ak moun lelit la) .

Peyizan yo gin anpil metòd nan agrikilti pou pèmèt yo kinbe . Yo kiltive divès pasèl , souvan nan divès tè , pou pèmèt yo ogmante rekòlt yo , ak pou gin yon ti asirans : si youn pèdi , gin doua gin lòt ki sove .

Yo debrouye yo pou yo jouin prete kòb : min bagay sa-a , ide yo sèlman pou yo jouin solisyon yon problèm , apre sa , yo pi mal ankò .

Gin kèk moun ki jouin solisyon problèm yo nan pati lòtbò , min yo pa anpil . Gin de foua , moun sa-a yo kab voye yon ti kòb pou moun ki rete yo , pou ide yo . Min pati , pa ide gin okin chanjman moun , ak chanjman sosyal nan parouas la . Mouin kouè pito , tout moun kap pati yo retade devlopman kominote-a .

Peyizan yo toujou ap chèche gin relasyon ak gro nèg yo . Se poukoua yo mande gro nèg yo batize pitit yo , yo konn kite rout yo , pou yal veye komès gro nèg yo , osoua yo bay plis kòb pou fèm la ... tou sa pou yo fè zanmi ak gro nèg yo . Tout bagay sa-a yo , pèmèt yo sibziste , min yo pa chanje baz relasyon yo , ki fè peyizan yo toujou rete anba depandans gro nèg yo . Se sak fè yo sou devlope tou . Sou devlopman peyizan Le Borgne yo se minm bagay ak problèm jeneral peyi dayiti .

Si nou gade nan ki kondisyon peyizan yo ap viv, nou kapab konprann pou ki sa yo gin yon kantite bagay yo bezouin pou yo vin devlope . Nan bagay sa-a yo : JISTIS okipe yon gro plas .

IDEA travay nan Le Borgne , nan divès aktivite .
Se liminm ki pouse yon group animatè komanse yon program "a la baz " pou devlopman kominotè : MODECBO .
Mouin pral eksplike nou projè sa-a koulye-a .
Ki jan li vin devlope .
Ki aktivite li ginyin .
E sitou , nou pral pale de inflyans projè sa-a , pou devlopman moun Le Borgne yo .

Kestyon moin ta rinmin poze koulye - a se :

Eske MODECBO , ki pa ditou minm bagay ak 2 lòt òganis nou sèt ouè yo : HACHO ak AID , rive ide peyizan yo sòti nan tout injistis ki kinbe yo nan sou devlopman , ak jouin , yo minm , yon rout pou devlopman peyi yo ?

I D E A

IDEA ekziste depi nan ane 1973 . Se yon òganis ki fòmè animatè ... se yon òganis katolik ki sitye nan Collège Notre-Dame , nan Cap-Haitien. Li resevoua moun ki sòti nan 40 kominote nan nò peyi-a .

IDEA gin 25 moun a la tèt li : moitye ladan yo se anploye yo peye , lòt yo se volontè yo ye . Tout ladan yo , se ayisyin ki sòti nan nò peyi-a . Direktè ak Fondateur IDEA se yon pè katolik , li se direktè kolèj la tou . Premye kòb IDEA te resevoua , se Fondasyon Intè Amerikèn ki te bali-li . Lòt kòb yo sòti nan lòt fondasyon legliz, kap travay pou devlopman . IDEA se yon òganis lokal , prive , li sèvi intèmediè .

Kòm intèmediè , IDEA pa gin pou'l travay direkteman nan kominote yo . Li fòmè pito peyizan yo pou ya'l travay kòm ajan chanjman sosyal , ak pou devlopman nan kominote yo . Se poukoua IDEA gin yon ròl aktif nan program fòmasyon lidè yo , min li pa bay resous , materyèl osoua asistans teknik . Pi gro ròl IDEA , se bay moun yo lide (se yon bagay ki koresponn ak non li) .

Orijin IDEA , se nan yon rankont ki te fèt nan ane 1963 , nan kolèj la , kote patisipan yo tap diskite sou

problèm vi riral la . Anpil nan patisipan yo (lidè osoua etidyan yo) vln aprann pou premye fousa , nan ki mizè , peyizan yo tap vlv . Yo vln diskite problèm yo anpil ak lòt moun , ki pat lan semèn-a ; min yo pa komanse okin aksyon. Se nan ane 1970 , direktè aktyèl IDEA ak lòt moun ki te angaje nan projè pou devlopman kominite , vln reflechi sou bagay ki ta kap chanje sitiyasyon-an: yo vln ouè sa ta yon bon bagay , si moun kab vlv nan kominite riral yo (soua paske yo chouazi sa , soua pa nesosite) te kab vln yon sòt ajan pou chanjman sa-a .

Lè sa-a direksyon IDEA vln deside antrene peyizan yo , pou pèmèt yo ranpli ròl sa-a . Te gin deja divès projè devlopman nan Nò - a . Sepandan , IDEA vln reyalize , tout projè sa-a yo ap fè jefò pou minnin chanjman nan yon sektè , min pa gin anyin k'ap fèt pou minnin chanjman ka moun yo yominm .

Peyizan yo ki te nan divès projè sa-a yo , pat fin konprann trò byin sa ki t'ap fèt . IDEA vln ouè bagay yo te pi bezouin , se te fòmasyon peyizan yo , pou pèmèt yo vln konprann sa kap fèt , ki bezouin yo ginyin , ak ki jan yo kab mete tèt yo ansanm , pou rive chanje sitiyasyon-an. Bi IDEA se devlope moun yo , pou yo rive devlope bagay yo .

IDEA vln etabli yon seri bagay , nou pral site koulye-a :

- gin yon gro diferans nan sosyete ayisyèn la ant moun kap dominin lòt yo , e lòt ki sibi dominasyon-an.

- devlopman vle di chanjman nan relasyon sosyal ak ekonomik yo .

- tout jefò pou chanje sitiyasyon-an/se moun ki nan baz la ki pou fè yo .

- nan baz la , prèske pa gin lidè , se sa ki anpeche chanjman-an/fèt .

Ositou , IDEA vln devlope yon program baze sou animasyon, konsyantizasyon , fòmasyon group .

Nan program fòmasyon lidè yo , IDEA vln fè kou sou sante kominotè , devlopman , sosyoloji ayisyèn , kooperasyon, kòs problèm peyizan yo ak agronomi . Li vln aprann elèv yo konprann pròp tèt yo pi byin ,li aprann yo tou konprann group la , ak ki jan pou yo fòme yo . Lè yo vln reyalize ki jan gro nèg yo rive mete pye sou kou yo , yo vln poze tèt yo kestyon : poukisa yo aksepte pozisyon sou devlope-a , ak eksplouasyon-an. Lè yo vln konprann gin solisyon kominotè , pou problèm kominotè yo , yo vln ouè ki ròl yo kapab joue nan kominote yo .

Nan klas yo , moun yo patisipe nan kou yo . Yo pa chita tout jounin , ap tandè sa profesè-a ap di . Tout bagay fèt nan lang kreyòl . Moun yo pa rete sèlman nan klas la . Patisipan yo pa resevoua okin diplom , paske nan peyi sou devlope yo , moun yo atache tròp enpòtans nan diplom . Yo pa konsidere ase valè pèsonèl moun lan.

Lè yo fin pran fòmasyon yo , ajan osoua animatè yo retounin nan kominote yo , pou yo fè konsyantizasyon . Yo eseye fè peyizan yo chèche konprann reyalyte yo , ak reflechi sou sa yo ta kapab fè pou chanje li . Yo ankouraje moun yo rankontre , diskite problèm yo ak chèche yominm , kijan pou yo ta rive jounm solisyon problèm yo . Sepoukoua yo ankouraje peyizan yo fòmin groupman .

IDEA gin 4 program fòmasyon : yon kou 3 semèn , yon ekip mobil pou animasyon , semèn 15 jou ak yon kou 10 mwa .

Program 3 semèn lan, se Milo yo fè li . Li ginyin 40 moun ladan li ak 5 profesè ki fè anpil kou sou animasyon .

Peyizan yo sòti nan 10 kominote divès. Gin yon komite ki chouazi yo (pi souvan se soua konsèy la ki voye yo , soua yon pè) . Apre program lan, yo tounin nan kominote yo , pou yo fè konsyantizasyon ak lòt peyizan yo , yo vln travay ak ajan chanjman sosyal yo ki nan kominote-a .

Ekip mobil la gin 3 animatè ladan li ki vizite kominote nan nò-a . Yo rete yon semèn nan chak kominite , e yo fè sesyon ak group moun yo .

Seminè 15 jou yo , se pou profesyonèl kap travay nan seksyon rural yo . Se ekip kap dirije program 10 moun-a ki fè yo . Bi seminè sa-a yo , se ankouraje profesyonèl yo pou yo ide ajan yo , kap travay pou chanjman sosyal la .

Program 10 moun - a , se bagay prinsipal la nan IDEA . Gin 30 lidè kap patisipe nan chak kou yo . Pi fò ladan yo , se nan nò-a yo sòti , min gin kèk tou ki sòti nan lòt kote nan peyi-a . Moun sa-a yo se kominote yo ki voye yo .

- Fòk yo gin 18 ane osoua plis .
- Fòk yo konn li ak ekri kreyòl .
- Fòk yo pa gin okin responsabilite fanmi osoua profesyonèl .
- Fòk moun osoua group ki voye yo nan IDEA , kapab bay yo yon salè , lè yo retounin .
- Fòk yo vln nan IDEA ak yon espri kominotè (yo pa gin pou yo gade interè pròp tèt pa yo) .
- Fòk yo rinmin ide lòt moun .
- Fòk yo an bon sante.

Nan 10 moua sa-a yo , patisipan-a suiv yon seri kou . Li pa tounin yon espesyalis apre sa , min li vin gin yon pakèt lide lan tèt li ki kapab fasilite òganizasyon group , ak devlopman . Nan program 10 moua-a , apre chak 2 moua , patisipan yo al travay nan kominote riral yo pou yon estaj .

Lè m'ekri travay sa-a , te gin deja 150 animatè ki te suiv program 10 moua sa-a . Yo retounin lakay yo e yo angaje yo nan yon travay konsyantizasyon ak fòmasyon group . Se pa lidè yo ye , min pito gid ak intèmedyè ki ide peyizan yo idantifye ak planifye divès aktivite . IDEA deja manyin 40 kominote nan nò peyi-a , ak divès program .

Parouas Le Borgne ofri yon ekzamp , kijan IDEA travay . 4 moun nan parouas-la fini ak program 10 moua-a . Anpil group 10 moun ki sòti soua nan abitasyon yo , soua nan vil yo , patisipe nan kou 3 semèn yo nan Milo ; ekip animasyon - a deja vizite Le Borgne 4 fwa .

Se nan ane 1973 , IDEA komanse travay nan Le Borgne, lè pè-a aksepte voye 2 moun pou program 10 moua-a . De animatè yo fè ansanm yon ankèt ak teknik yo te etidye nan IDEA . Yo poze moun yo kesyon sou edikasyon , fanmi , ekonomi , sante ak relijyon ... moun vin konnin yo, e sa pèmèt yo komanse ak travay konsyantizasyon-an, ak fòmasyon group yo . Atò yo tap fè ankèt la , 22 nan group

ki ekziste jodi-a (avèk yon total 1.150 moun) pran abitud reyini ; yo fè diskisyon sou ankèt la ak sou rezilta li vln jounn.

Nan ane 1976 , yo konplete ankèt la. Antretan troua-zièm animatè-a te fln fòmasyon li . Li retounin nan parouas la , e ekip mobil la te fè divès vizit nan abitasyon yo . Yo vln chouazi divès group 10 peyizan , yo voye yo nan sesyon 3 semèn Milo . Moun sa-a yo retounin , e yo vln fòme yon kòd ant animatè yo ak groupman yo . Nan mitan ane 1976 , gin youn nan patisipan program 3 semèn lan, ki kite abitasyon li , pou l'al suiv yon program 10 mwa.

Malgre IDEA te deside travay ak moun a la baz yo , premye moun li te vln pran , pat sòti nan baz la . 3 premye animatè yo te profesè lekòl (youn ladan yo se te yon mè) , katyèm animatè-a , sepandan , te sòti direktman nan yon group kominotè rural, minmjan ak patisipan program troua semèn yo ak program ekip mobil la .

IDEA te oblije aji konsa nan komansman , paske li pa't join moun valab nan popilasyon a la baz la . Min lè premye animatè yo tounin, yo vln fè yon travay konsyantizasyon sou rèz moun yo ... Ositou aprè IDEA te kapab chouazi moun nan popilasyon a la baz la . Pè a te joue yon gro ròl tou .

Aprè troua ane travay , rezilta yo vln ginyin ,

sete sitou komansman yon projè devlopman , kote tout
peyizan yo ap patisipe nan chèche bezouin
nan fòmasyon group
nan deside ki kalite aksyon yo pral
minnin .

Yo komanse konstri sant pou fè reyinyon ,
yo komanse projè dlo potab,
yo fè diskisyon pou lòt aksyon tou .
Se lè sa-a , animatè yo ouè ki jan li nesese pou group
yo gin kòb nan minn yo . Sa ta pèmèt yo minnin divès
aksyon . Se lè sa-a animatè yo prezante yon projè devan
Fondasyon Intè Amerikèn , nan fin ane 1976 .

M O D E C B O

Kòb yo te mande IAF la pat trò anpil : \$ 62.778 . Projè
a sete etabli yon pre-kooperativ , ak yon "kès sere prete "
pou group yo.

Nan ane 1977 , IAF aksepte bay MODECBO yon don pou
pèmèt li travay pandan 2 an . Antretan , katrnyèm animatè
a te gin tan tounin , divès lòt group kominotè te vin
fòmin (total la te rive fè 27) .

Premye bi projè-a , se pèmèt peyizan yo kontrole
mache-a , ak prodiksyon yo . Premye bagay yo te vin fè

pou rive ladan li , se te fòme yon pre-kooperativ ak yon kès popilè nan groupman yo . Kòb fondasyon-anse te pou :

- pèmèt moun yo afèmin yon tè .
- louvri yon bank semans ak zouti .
- konstri yon depo .
- peye animatè yo yon salè: \$ 80 chak moua .
- fè depans semènè pou lidè yo .

Avan pou yo rive nan pre-kooperativ la , yo fè divès bagay : jadin kominotè , kès popilè , program edikasyon moun yo , devlope yon sistèm ki pèmèt yo estoke rekòlt yo , ak vann li lè pri-a ro . Yo fòme groupman agrikòl : chak groupman te gin 10 - 15 moun ki tap kiltive yon jadin kominotè (chak jadin te gin 3/4 karo) . Yo te itilize benefis la pou yo afèmin plis tè , pou program edikasyon-an.

Yo komanse kès popilè yo ak fòmasyon group moun yo . Nan chak reyinyon , moun yo te gin pou yo depoze yon ti kòb nan kès la . Lè groupman agrikòl yo vin fonde , kòb sa-a , yo depoze li nan kès popilè - a .

Jadin kominotè yo vin ofri peyizan yo posibilite travay ansanm , pou yo reyalize yon ti benefis , min li pèmèt yo tou , aprann lòt bagay nan jan pou yo kiltive tè-a . Jadin kominotè yo vin minm jan ak yon jadin eksperimantal pou peyizan yo .

Bi program lanse te fòmasyon group yo , edikasyon ak konsyantizasyon . Tout manm yo te gin doua pran desizyon , ak fè plan. Animatè yo , te joue yon ròl intèmediè . Yo te gin pou yo ouete tèt yo nan travay la , lè group la te vin kapab travay pou kont li .

M'pa kapab prezante nou yon analiz rezilta projè-a nan ti liv sa-a , paske gin sèlman yon ane , depi MODECBO resevoua kòb fondasyon-an. Sèlman m'kapab di yon ti bagay sou inflians projè-a .

Premyèman , MODECBO evite yon seri erè yo fè souvan nan lòt projè devlopman . Se yon group lokal ki fòme ekip projè-a : 4 animatè , yon agronòm , yon espesyalis edikasyon . Tout se moun nan kominote-a (eksepte youn ladan yo) . Tout moun konnin yo nan parouas la . Yo abitye ak kote-a , ak moun yo .

Pa gin okin fonksyonè , okin ekspè ki sòti lòt kote . Pè a se la li rete , li pa gin pouvoua intèdi moun yo anyin . Pa gin okin moun lòt kote ki vin nan kominote-a pou di moun yo ki jan pou yo fè. Fòmasyon animatè yo resevoua nan IDEA , ak kòb fondasyon-an/bayo , se de sèl bagay nou kapab di ki sòti lòt kote . Min fondasyon-an/pa gin okin doua pou di moun yo , sa pou yo fè , ni ki desizyon pou yo pran .

Dezièman : patisipasyon peyizan yo trè gro . MODECBO joue yon gro ròl nan idantifye bezouin yo , fè planifika-

syon ak dirije projè-a . Ekip projè-a fòme soua ak peyizan , soua ak moun ki trè pre peyizan yo . Lè gin moun lavil nan yon ekip , yo gin tandans bay lòd , yo pa intèmediè ankò , yo vin minm jan ak lidè . Ekip MODECBO - a konnin bagay sa-a se yon gro problèm . Yo eseye balanse inflyanç manm sa-a yo ak lòt manm yo ki sòti nan kanpay yo .

Tout desizyon inpòtan yo , se manm yo ki pran yo . Animate yo pa toujou la nan reyinyon group yo . Lè yo la yo eseye gide peyizan yo , bay yo konsèy , min yo pa pran desizyon pou yo . Tout moun yo konprann trè byen pi gro bi projè-a , se pèmèt yon pi gro patisipasyon peyizan yo . Souvan yo mande peyizan yo patisipe nan "meeting" ak nan seminè yo .

Manm peyizan yo , yo minm , eseye fè lòt yo patisipe pi plis. Anpil foua , yo rakonte , depi yo chita ansanm pou diskite problèm yo , pa gin bagay "chin-manje-chin" ankò .

Trouazièm an : premye bagay MODECBO eseye chanje , se relasyon sosyal ak ekonomik yo . Depi moun yo ap travay ansanm , nan kès popilè yo , nan groupman agrikòl yo , relasyon yo vin chanje .

Objektif jeneral MODECBO se pèmèt peyizan yo pa gin okin/espekilatè , moun kap prete kòb , ak negosyan an lè tèt yo . Se sèl bagay ki ka pèmèt yo kontrole prodiksyon yo .

Pou bagay sa-a vln fèt , fò gin anpil bagay ki chanje . Pa ekzamp , fò vln gin depo . Min depo-a se sèlman yon mouayin ki kab pèmèt peyizan yo gin plis kontròl sou resous yo , pou yo kapab rive nan devlopman ki soti nan baz la .

Katryèm^{an} : aktivite MODECBO yo pa depann de yon teknoloji . O kontrè , baz projè-a , se itilize resous ak teknoloji ki la-a yo , pou yo jouinn solisyon problèm yo . Gin teknoloji nan projè-a . Pa ekzamp bank zouti-a pèmèt peyizan yo jouinn tout kalite zouti : pèl , pik, rou ... se bagay ki te ekziste deja , min bank la pèmèt peyizan yo jouinn yo lè yo bezouin yo .

Sinkyèm^{an} : Avan moun yo rantre nan kooperativ yo , nan kès popilè-yo , fòk yo konprann bagay sa-a yo trè byin. MODECBO rekonèt se yon bagay ki pa ka al vit . Se yon bagay ki ka fèt sèlman aprè yon program patisipasyon ak konsyantizasyon .

MODECBO reyalize anpil bagay deja . Li eseye fè tout moun yo konprann sa li vle fè . Li kreye lòt kalite relasyon nan parouas-la . Gin anpil aktivite yo komanse pou eseye fè injistis yo sispann , injistis ki responsab tout mizè peyizan yo .

MODECBO atake indirekteman youn nan bagay ki fè peyizan yo plis souffri la mizè : okipasyon tè-a . Kòm nou konnin , peyizan yo prèske pa gin pouvoua di tou, tandiske propriyetè tè yo plin pouvoua .~~Se~~ poukoua bagay yo fèt pou yal dousman , si nou pa vle gro nèg yo kraze tout sa kap fèt . Chanjman yo tou piti ... min yo pa man-ke sans non plis. Pa ekzanp MODECBO gin yon program edikasyon ak moun ki konn li yo . Moun sa-a yo , yo pran yo nan chak group , e apre sa , yo gin pou yo okipe edikasyon lòt moun yo (tou sa fèt nan lang kreyòl) . Lè peyizan yo konn li ak ekri , yo kap konprann anpil bagay . Sa kap pèmèt yo lite kont tout kalite injistis .

Yon ekzanp se sètifika nesans , sètifika lanmò , ak sètifika maryaj . Lè tout peyizan yo ap vin konn li ak ekri , yo pap kapab kontinye fè yo peye tout pakèt kòb sa-a pou papye sa-a yo . Fò eksplouatasyon-an vin fini .

Lè moun yo vin konn li , problèm tè-a , ap kapab jounn yon solisyon . Peyizan yo ap kapab konprann kontra propriyetè tè yo , fè ak yo . Yap konprann sak ekri sou papye tè yo , e li pap fasil pou yo kontinye tronpe yo .

Ofi-ak-amezi peyizan yo ap aprann li ak ekri kreyòl, yap vin " a la tèt " yon mouvman ki ekziste deja ak yon group intelektiyèl ayisyen , ki vle fè kreyòl la vin lang nasyonal peyi-a .

Natirèlman , gin limit nan bagay sa-a . Minm si yon peyizan konn li , li pa gin pouvoua pou sa . Ositou , nan group yo , yo pale anpil sou injistis ki ginyin nan okipasyon tè yo . Yo diskite anpil sou bezouin moun yo , sou problèm yo . Se yon seri bagay ki pèmèt peyizan yo konprann pi byin sa sou devlopman-an ye .

Nan group yo peyizan yo kritike anpil propriyetè tè yo . Bagay sa-a montre ki jan yo pa vle eksplouasyon-an ankò , ki jan yo vle chanjman . Ginlè peyizan yo ape komanse plase tout konfyans yo , nan fòs yo kap ginyin , lè yo mete tè yo ansanm . Groupman agrikòl yo pèmèt yo komanse ak yon aktivite .

Yon lòt bagay ki anpeche peyizan yo devlope agrikilti yo , se sitiyasyon yo nan afè kredi-a . Se kout ponya sou kout ponya y'ap pran . Ositou, MODECBO ap eseye ide yo sòti nan sitiyasyon sa-a . Yo kab itilize kòb ki nan kès popilè yo. Yo kab prete kòb ak ti interè , se yon bagay yo pat ko janm ginyin . Yo pa bezouin ale ankò ka izirye . Lè group la ap rive fòme yon pre-kooperativ , ap gin plis kòb nan kès popilè yo .

Yo itilize kreyòl , nan tout aktivite projè-a . Bagay sa-a bon anpil .

MODECBO ankouraje group yo fòme .

MODECBO eseye montre moun yo : tout problèm komino-tè gin solisyon kominotè .

MODECBO eseye montre moun yo , yo pa fèt pou yo rejete tout teknoloji lokal yo , ak tout resous lokal yo . Li montre yo , yo pa pi mal pase sa .

MODECBO fè yo ouè : si yon moun vle , li kapab rive chanje sitiyasyon-an.

Tout bagay sa-a yo fè moun yo vin gin plis konfyans nan tèt yo .

Lè yo te komanse ak projè-a , ekip la te fèt pou li kiltive ansanm yon pòsyon tè ki te rive nan 3/4 karo . Sepandan, lè propriyete tè yo , vin tandè moun yo gin kòb pou afèmin tè , yo vin ogmante pri tè yo , yo mande \$ 100 pou yon ane ak pou yon tè ki pat rive yon karo (li pat pi bon pase sa non plis) .

Animatè yo vin konseye moun yo bay yon ti pòsyon nan tè pa yo . Ak tout ti pòsyon tè sa-a yo , yo ta vin kap fè yon jadin kominotè .

Li trò bonè koulye-a , pou mouin di nou , ki jan sa mache ak jadin sa-a , min depi ou ka ouè peyizan yo aksepte patisipe ladan-li , se ke gin yon bagay ki chanje .

Koulye-a , moun yo ap travay ansanm , yap eseye ouè ki jan yo ta ka rive chanje afè tè-a . Se yon bagay ki kapab bay anpil problèm . Nou kapab di yo fini ak premye pa nan òganizasyon peyizan yo . Si yon peyizan ki gin 18 ane, kapab di mouin :

" groupman , se minm jan ak papa m'osoua manman m'...
si yon bagay rive m' , li la , dèyè m'... "
sa vle di gin anpil bagay ki chanje .

Nou pa kapab mezire bagay sa-a yo ekzak , ekzak .
Min gin yon seri bagay , moun yo di , ki montre nou ,
yo fè tèt yo plis konfyans :

" ... group la ide nou vin fyè tèt nou ... "

" ... nou ide lòt moun , lè yo bezouin ,
yo ide nou , lè nou bezouin "

" ... otorite yo pa kab aji minm jan avè nou ankò ,
nou konnin ki doua nou ginyin koulye-a ..."

" ... nou te oblije fè sa yo te inpoze nou fè .
Koulye-a , se nou ki deside sa pou nou fè ,
lè nou fin diskite sa ak group la ..."

" ... nou gin reyinyon ak animatè yo , ki montre
nou , se nou minm minm ki kap rive jounn
solisyon problèm nou " .

(Pè Lamy 1978)

koulye-a , moun yo ap eseye atake kestyon distribisyon pouvoua-a ak sèvis yo .

- mouins peyizan yo depann de izirye ak espekilatè yo , se plis yap vin gin kontròl resous pa yo .
- depo-a pral pèmèt yo tann pri rekòlt yo pi ro , avan pou yo vann yo .
- sant alfabetizasyon group yo konstri , pral pèmèt yo fè edikasyon tout moun yo nan abitasyon yo .

Bagay sa-a yo pa anpil , min nan sitiyaasyon kote peyizan yo ap viv la , sa reprezante yon gro chanjman . Nan yon peyi , kote moun yo pa travay ak kooperativ , lè yo komanse mete tèt yo ansanm pou yo diskite problem yo , sa vle di gin yon bagay ki chanje .

Sepandan , gin anpil problem toujou. Souvan , sitou moun lavil yo kouè devlopman vle di konstri kannal irigasyon , rout , pon (infrastrikti) . Se la yon seri bagay moun yo pa gin kòb , pou yo fè . Lè yo pa kapab fè li , yo vin dekouraje , group la kraze . Lè konsyantizasyon-an byin fèt , yo kap rive fè group yo konprann se nan resous lokal yo , yo fèt pou yo chèche solisyon problem yo .

Mouin pral rakonte nou yon ti istoua , pou nou kapab konprann bagay sa-a pi byin .

Nan yon ti lokalite nan komin Le Borgne , te gin yon fontèn . Fontèn la te ginyin yon robinèt ki tap degoute dlo tout tan. Bagay sa-a te fè anpil problèm nan komino-te-a .

Te gin yon labou tout tan .

Group la deside fè yon aksyon pou jouinn solisyon problèm-lan.

Yo fè yon kannal pou dlo-a kap kouri . Apre yon semèn , kannal la te plin tè . Ositou dlo-a kontinye fè labou ak tè-a .

Moun yo fouye kannal la ankò . Min chak foua , kannal la te vin plin ankò .

Moun yo pat gin ase kòb pou yo mete siman nan kannal la pou anpeche tè plin li . Yo vin dekouraje . Kannal la se te yon mouayin pou yo rezoud problèm lan, min yo pat janm chèche konnin kòs problèm lan.

Kòs problèm lan se te paske moun yo te toujou ap kite robinèt la louvri , se sak fè dlo-a tap debòde tout tan , pou'l tonbe sou rout la .

Yo pat bezouin kòb ditou , pou yo jouinn solisyon problèm lan.

Aprè divès diskisyon ak animatè yo , group la deside atake kòs problèm-lan.

Si travay konsyantizasyon-an/te fèt jan li te gin pou'l fèt , pa ta gin okin nesesite pou yo konstri yon kannal.

Premye bagay moun yo ta fè , sa ta diskite problèm lan/ansanm, pou yo chèche idantifye kòs problèm lan. Nan ka sa-a , sa ta konsyantize moun yo pou yo sispann kite robinèt la louvri .

Se sèlman paske li te rete louvri , dlo-a tap debòde pou li vln fè labou .

Souvan tou group ki lavil yo pa rinmin patisipe nan aktivite projè-a .

Si group lavil yo pa vle mete yo ak group mòn yo , bagay sa-a pral grosi ankò plis diferans ki ginyin ant lavil ak la kanpay an Ayiti .

Sa pa mache ak devlopman kominotè .

S a n o u k a p a b a p r a n n a p r e
t o u s a

Nan Le Borgne , animatè IDEA fòme yo , ap eseye fè yon devlopman ki sòti nan baz la . Se pa yon bagay ki rive souvan nan lòt kominote , kote ginyin animatè ki fòme nan IDEA . Te gin anpil bagay nan Le Borgne , ki fè se kon sa bagay la fèt . Ekip animasyon-antrè motive , trè pre parouas la , ak moun nan parouas la . Pè-a ak Fondasyon-anse sipò yo ye , ki pèmèt animatè yo travay kòm ajan pou yon chanjman sosyal .

Gin lòt kote , IDEA pat gin minm chans provoke yon devlopman ki sòti nan baz la . Pafoua animatè yo gin mouins efisyans . Plizyè bagay kap limite efisyans animatè yo .

Premyèman : moun ki voye kandida-a nan IDEA (sa kapab yon moun , sa kapab yon group) joue yon gro ròl . IDEA depann de li , non sèlman pou idantifye kandida ki pral vin swiv fòmasyon-an, min osi pou bay animatè a yon sipò , lè li tounin nan kominote-a . Nan Le Borgne , sipò sa-a , te trè inpòtan pou pèmèt projè-a minnin yon aksyon nan baz la . Nan anpil lòt kote sepandan , animatè yo , lè yo tounin , pa jouinn okin sipò ki pèmèt yo travay ak efisyans. Gin defoua moun ki

te voye kandida-a nan IDEA pa la ankò . Lè li tounin ,
animatè-a vln san okin sipò materyèl , osoua moral
pou ide li nan travay li .
Gin lòt foua moun ki te voye kandida-a nan IDEA , pa gin
okin resous pou li ide li , osoua li chanje lide .
Gin minm de foua kote moun ki te voye animatè-a nan IDEA
angaje li pou yon lòt travay .
Lè animatè yo pa jouinn sipò , lè yo tounin , yo oblije
travay pou ginyin lavi yo e yo vln pa gin anpil tan ankò
pou travay devlopman-an.

Dezièm an : gin de animatè ki pa gin anpil inisyativ .
Minm lè yo jouinn yon sipò pou pèmèt yo travay , sipò
sa-a pa janm anpil .
Nou kapab di IDEA ki fòme animatè yo , ak animatè ki
kontinye travay nan espri IDEA-a , tou lè 2 pa gin yon
gro sipò materyèl.
Natirèlman , gin anpil aktivite ki pa neseseite anpil
kòb pou yo fèt , min animatè yo , si yo pa jouinn
kòb ditou , kap bloke nan travay yo .

Konesans teknik animatè yo , se yon lòt
faktè . Animatè yo resevoua yon fòmasyon ki pèmèt
yo òganize group , fè konsyantizasyon , fòmasyon
moun yo .

Yo resevoua kèk konesans tou nan
agronomi, nan sante , nan kooperativ ak nan ekonomi .

Yo pa bezouin vin/espesyalis nan domèn sa-a yo .
Konesans teknik ki ekziste nan kominote-a , ak adap-
tasyon teknik lokal yo sifi pou pèmèt animatè yo ko-
manse ak yon projè devlopman .

Min sa pa depann anpil de animatè yo yo minm .

Konstri yon teras ak roch , kinbe liv yon kès ,
prezante yon projè pou ouè si oua jouinn kòb pou li ,
se bagay se pa tout animatè yo ki kapab fè li .

Fò fòmasyon li ta vin pli/espesyalize , osoua fòk
yo ta kapab gin plis kontak ak moun ki ta kapab ide yo
pou bagay sa-a yo .

Yon katrityèm faktè , se koordinasyon ki ekziste nan pro-
gram IDEA-a .

Kat program IDEA ofri yo , konplete yo youn lòt
pou yo kap ofri yon kominote yon group moun ki ginyin
pou yo koordone divès aktivite yo . .

Malerèzman , koordinasyon sa-a souvan pa ekziste.

Pafoua , moun ki sòti nan IDEA yo pa rete pre ditou
youn ak lòt , ositou , yo pakap rankontre fasil .

Gin yon lòt bagay ki kapab separe yo tou : jalouzi ,
mezantant .

Koordinasyon program yo ak moun yo nan kominote-a
se yon bagay ki manke anpil .

Yon sinkyèm bagay , se lè moun yo vle chanje infrastrikti a trò vit.

Olye yo eseye fè yon program kote yo kapab jwenn solisyon lokal pou rezoud problèm lokal -la, souvan yo chèche pito yon seri bagay , sofistikè pou yo fè .

Yon dènye bagay , se nati chanjman IDEA-a vle fè .

Fè jefò pou chanje/estrikti sosyal la ak/estrikti ekonomik la se eseye chanje/estrikti pouvwa-a nan peyi dayiti. Pou intèmediè-yo rive nan bi yo , fò yo kapab travay nan yon anbyans ki tolere yo , minm si li pa ide yo vreman .

Fò yo reflechi anpil , avan yo aji .

IDEA konnin ekzistans tout problèm sa-a yo .

Yon foua deja li te blije chanje program li a kòs sètin problèm .

Siman koulye-a li gin "stratégie" pou rezoud problèm sa-a yo .

Si li rive jouinn solisyon problèm sa-a yo , aksyon li ap vin pi fò .

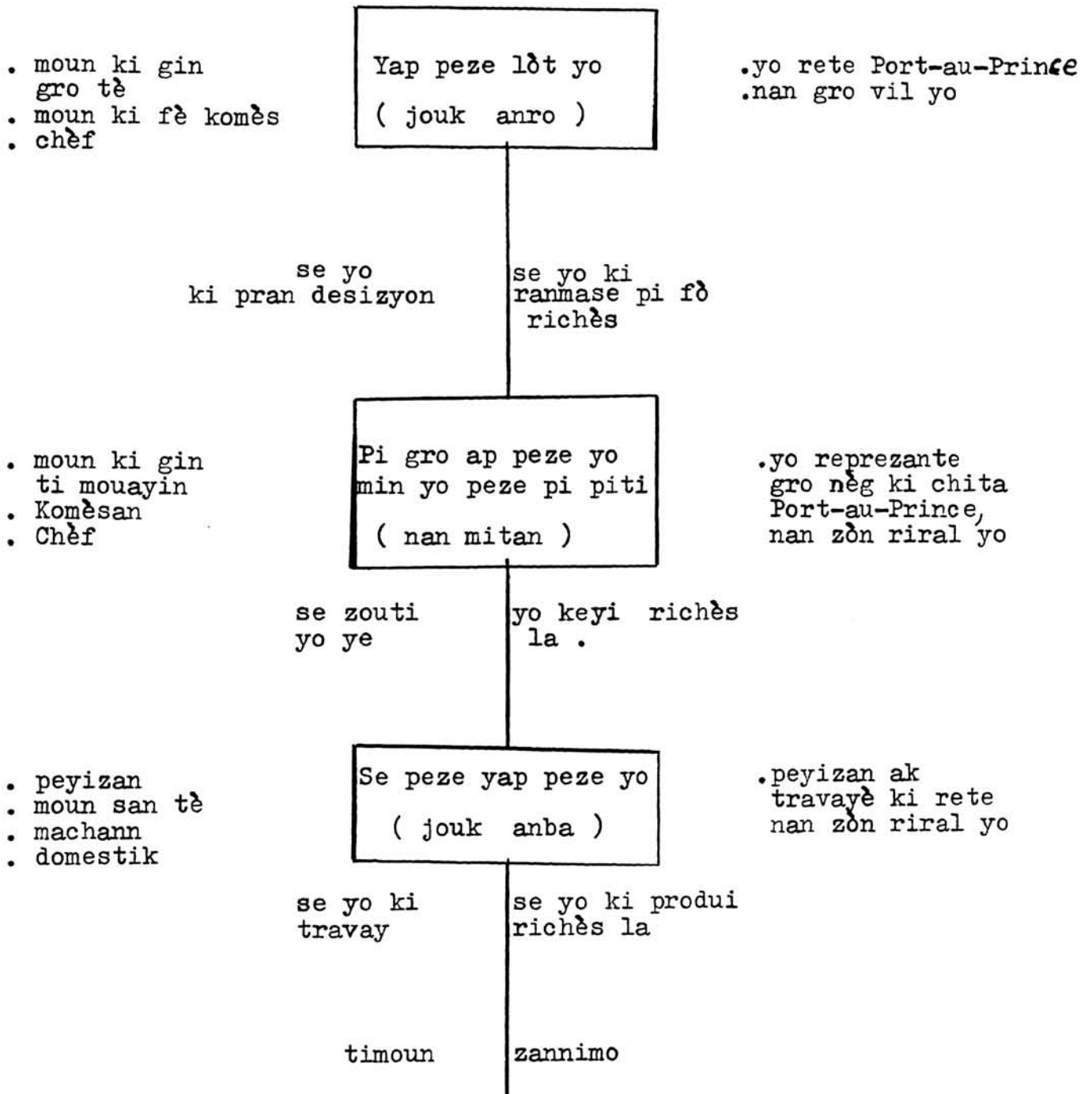
Siksè li rankontre jouk koulye-a montre "aprech" li bon . IDEA ap travay nan yon kote ~~fixs~~: lan nò peyi dayiti , kote li rankontre minm kalite problèm yo .

Li pa gin repons pou tout problèm developman .

Min si IDEA kapab gin siksè nan yon peyi , kote problèm sou developman yo pi gro pase nan nòpòt lòt kote sou la tè , li merite yo gin respè pou travay li .

T a b l o   I I I

D i s t r i b i s y o n   p o u v o u a   -   a

T a b M a t y è

	Paj
Introdiksyon	2
Sou Devlopman an Ayiti	6
Jefò pou devlopman an Ayiti	17
Devlopman ki sòti nan baz la	30
Bibliografi	70
<u>Tablo yo:</u>	
Tablo I : Eksplostasyon Agrikòl	10
Tablo II: Distribisyon tè nan Le Borgne	37
Tablo III : Distribisyon pouvoua-a	68

B i b l i o g r a f i

Avan nou ekri travay-sa-a , nou te li :

Charest, Réjeanne ak Jean-Baptiste, Willy Z.: Enquête de la
Paroisse du Borgne , Haïti.   Le Borgne , 1976 .

Conservation Foundation : " Haiti : A study in Environmen-
tal Destruction . (Novembre 1977) .

Ethéart, Bernard : " Evaluation IDEA " . 1978 .

Ewel, Jack : "A report on soil Erosion and Prospects for Land
Restoration " . Port-au-Prince : USAID /Haiti , April 1977 .

Girault, Christian et Nadine Hua-Burton : Trois Expériences
de développement rural en Haïti et en République Dominicaine.
Bordeaux : Centre des Etudes de Géographie Tropicale, 1977 .

Gow, David D.: The Rural Poor in Haiti : A Social Analysis.
Port-au-Prince : USAID / Haiti 1977 .

HACHO . "Historique de la HACHO". Port-au-Prince , 1975 .

Inter-American Foundation : "Project Summary and Review :
Le Borgne". Washington, D.C. 1977 .

Institut Haïtien de Statistique (IHS) : Guide Economique de
la République d'Haïti . Port-au-Prince 1977 .

ICEF . " Enquête au Borgne " . Port-au-Prince , 1977 .

IDEA . " Guide à l'intention des Stagiaires d'IDEA .
Cap-Haïtien 1975 .

Inter-American Foundation . ~~They~~ Know How . Washington, D.C. 1977.

Lamy, Roland : Discussions avec des familles paysannes de la paroisse du Borgne . Cap-Haïtien 1978.

Lebeau, Francis J. : "Rural Sector Assessment of the Republic of Haiti . " Port-au-Prince : USAID / Haiti 1974.

Maguire, Robert : "Résumé d'une visite à plusieurs projets de développement en Haïti . Louisiane 1978.

Maguire, Robert : "Project Analysis and Review : MODECBO " Washington D.C. 1978.

Murray, Gerald F. : "The Evolution of Haitian Peasant Land Tenure : A Case Study on Agrarian Adaptation to Population Growth . PhD Dissertation . New York City . Columbia University 1977 .

United Nations : "Rapport sur l'Assistance Externe en Haïti". Port-au-Prince . UNDP 1976 .

USAID : "Development Assistance Programs , 1977 .

World Bank : "Report on Haïti . Washington, D.C. 1975 .

Zuvekas, Clarence Jr. : "Agricultural Development in Haiti:" USAID 1978 .

Zuvekas, Clarence Jr. : "Land Tenure, Income and Employment in Rural Haiti : A Survey " Washington : USAID 1976 .